

Lopend Vuur

blad voor onverhard wandelen

jaargang 22 • nummer 3 • december 2016 • prijs € 2,50

In dit nummer o.a.

- Een Veluwe wandeling
- De parallel weg als non oplossing
- Groot Friesland pad

Van de redactie

In dit nummer veel aandacht voor het Groot Friesland pad. TeVoeters hebben een grote bijdrage aan het tot stand komen van dit pad geleverd. Dankzij de toestemming van Wandelnet mogen we een wandeling van Workum naar Sneek in dit nummer op nemen. Smaakt dit naar meer, ga dan het hele pad lopen (en uiteraard bestel de gids waarin ook veel achtergrondinformatie is opgenomen). Paul Wesselius schrijft over de opening van het pad en gedenkt Ab Wijnberg, één van de makers, die is overleden. Tot slot biedt Fred Triep in het voorjaar begeleide

wandelingen aan in het Noord-Hollandse deel van het Groot Friesland pad (zie de activiteitenagenda). Ook hebben we een artikel van Wandelnet opgenomen waarin beschreven wordt dat bij een dreigende barrière door wegverbreding een parallelweg geen oplossing biedt voor de wandelaar. Daarnaast zijn er in dit nummer wandelingen bij Bergen, op de Veluwe en rond Zoeterwoude opgenomen. Heb je suggesties en ideeën voor wandelingen en artikelen in het blad, laat het ons weten, zodat het een blad is voor en door leden van TeVoet.

Bij dit blad is een brief toegevoegd met het verzoek om de contributie voor 2017 over te maken. Actieve TeVoeters komen op voor het wandelbelang in Nederland bij het slechten van barrières voor wandelaars, het opkomen voor het belang van wandelaars bij plannen van de overheid, het meewerken aan de realisatie van wandelroutenetwerken enzoverder. Dit gebeurt belangeloos, maar als vereniging hebben we leden nodig die ons financieel steunen in dit werk.

Veel lees- en wandelplezier gewenst!

Colofon

Lopend Vuur is het ledenblad van TeVoet, vereniging van wandelaars. Het verschijnt drie keer per jaar.

TeVoet, vereniging van wandelaars

- voor meer en betere onverharde wandelmogelijkheden;
- voor behoud en herstel cultuurhistorische paden.

Ons motto, 'onverhard van dorp tot dorp'. Meer informatie op www.tevoet.nl. TeVoet is aangesloten bij de Stichting Wandelnet.

Het lidmaatschap van TeVoet bedraagt € 17,50 per jaar. Het lidmaatschap wordt automatisch verlengd, tenzij vóór 1 december schriftelijk is opgezegd bij de ledenadministratie

Redactie Lopend Vuur

Redactieadres: Koningin Emmastraat 51, 4205 BL Gorinchem, tel 0183 622300, redactielopendvuur@tevoet.nl
Ledenadministratie
Voor verhuizingen, aanmelden nieuwe leden: Ledenadministratie TeVoet, Vlasstraat 14, 3572 TT Utrecht, ledenadministratie@tevoet.nl
Marijke van Steenis
bankrekening NL49 INGB 0000 3726 85 van TeVoet
KvK nummer 40517799

Secretariaat

Secretariaat TeVoet, Vlasstraat 14, 3572 TT Utrecht, info@tevoet.nl

Contactpersonen in de regio

TeVoet werkt met contactpersonen in de regio

- Groningen: [groningen@tevoet.nl](mailto: groningen@tevoet.nl)
- Drenthe: drenthe@tevoet.nl
- Friesland: Ben Rutten, Frittemaleane 16, 8604 XB Sneek, tel. 06-22830730, friesland@tevoet.nl
- Flevoland: Jan Frederik Lubbers, Siriusstraat 3, 8303 ZZ Emmeloord, tel. 0527-697706, flevoland@tevoet.nl
- Utrecht: Ineke Thierauf, Vlasstraat 14, 3572 TT Utrecht, tel. 030-2730658, [utrecht@tevoet.nl](mailto: utrecht@tevoet.nl)
- Noord-Holland: Fred Triep, Zonhovenstraat 29, 1066 MA Amsterdam, tel. 020-6155502, noord-holland@tevoet.nl
- Gelderland: Nico Vlasveld, Evenwijnlaan 11, 6816 RC Arnhem, tel. 026-4457852, mobiel 06-12534316, gelderland@tevoet.nl
- Zuid-Holland: Eeffien Huizing, Bernhardlaan 10, 2851 XD Haastrecht, tel. 0182-501483, zuid-holland@tevoet.nl
- Zeeland: zeeland@tevoet.nl

- Brabant: Harry Benschop, Loveren 33, 5111 TA Baarle Nassau, tel. 013-5902960 noord-brabant@tevoet.nl
- Limburg: Diny van Faassen, Ravensbosstraat 23, 6336 XG Arensgenhout, tel. 06-51717810, [limburg@tevoet.nl](mailto: limburg@tevoet.nl)

Bestuur TeVoet

- Voorzitter: José Noijons (voorzitter@tevoet.nl)
- Secretaris: Ineke Thierauf (secretaris@tevoet.nl)
- Penningmeester: Nico van Delft (penningmeester@tevoet.nl)
- Lid: Bertie Schonk (lid@tevoet.nl)

Aan deze Lopend Vuur werkten mee:

Bert van den Berg, Rien van den Berg, Ankie van Dijk, Jos van der Heide, Kees Rotteveel, Frans Meijdam, Ettien Modderman, José Noijons, Bertie Schonk, Paul Wesselius.

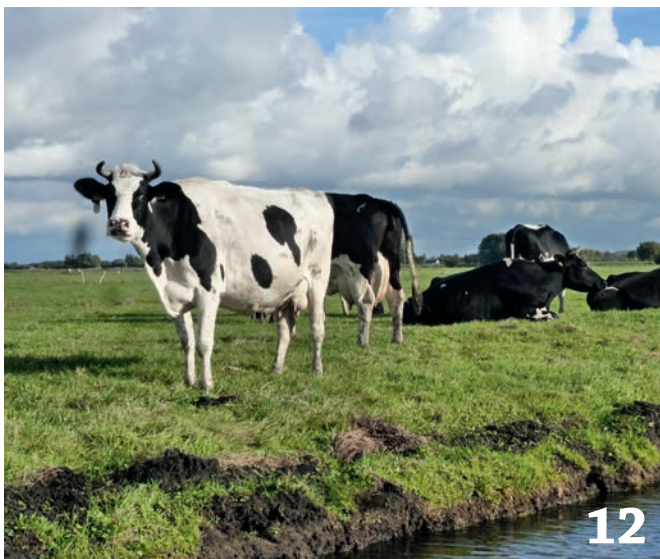
Vormgeving en opmaak: SMG-Groep Hasselt

Volgend nummer verschijnt in april 2017. Inleveren kopij vóór **1 maart 2017**.

Inhoud

jaargang 22 • nummer 3 • december 2016

Op de omslag

6

Een Veluwe wandeling

11

De parallelweg als non oplossing

18

Groot Frieslandpad van Workum naar Sneek

4

Verenigingsnieuws

5

Wandelnetwerk Goeree-Overflakkee

10

Wandelmonitor

12

Rondje Zoeterwoude

14

Rondwandeling Bergen

16

Opening Groot Frieslandpad

17

In memoriam Ab Wijnberg

24

Activiteitenagenda

Van het Bestuur

Het Bestuur van TeVoet is enkele malen bij elkaar gekomen om een aantal zaken te bespreken in het licht van de besluiten van de Algemene ledenvergadering in juni 2016. Het Bestuur zal zich in de komende tijd met name bezighouden met ledenwerving en het contact met andere (wandel)organisaties. Er zijn plannen om regelmatig themawandelingen te organiseren.

Het Bestuur heeft overleg gehad met de redactie van Lopend Vuur over de mogelijkheden om het kaartmateriaal bij de wandelingen te verbeteren en om de eerder beschreven wandelingen makkelijker toegankelijk te maken. Ook zijn er gesprekken geweest met de beheerder van de website om de website te moderniseren.

Het Bestuur doet zijn best om de

ANBI-status voor TeVoet te verwerven, waardoor onder andere giften aan de vereniging voor de belasting aftrekbaar zijn. Het huishoudelijk reglement is op enige punten aangepast. Zo is de *Regeling beloningenbeleid en kostenvergoeding* nu als volgt:

Regeling vergoeding van kosten en beloning

- Het bestuur ontvangt voor hun bestuurswerkzaamheden geen vergoeding anders dan vergoeding van noodzakelijk gemaakte kosten
- Leden die werkzaamheden voor de vereniging verrichten ontvangen geen vergoeding anders dan vergoeding van noodzakelijk gemaakte kosten

- Reiskosten met 2^e klas openbaar vervoer voor verenigingsactiviteit (niet voor deelname aan wandelingen) komen voor vergoeding in aanmerking;
- Reiskosten met eigen auto voor verenigingsactiviteiten worden vergoed op basis van € 0,19 per gereden km; Overige kosten kunnen in rekening worden gebracht indien daarvoor toestemming van voorzitter of penningmeester vooraf is gegeven.

José Noijons, voorzitter

WandelRoutePlannerPloeg

In het Lopend Vuur nummer van augustus jongst leden deden wij een oproep aan leden van TeVoet die zich met ons willen buigen over de vraag 'Hoe zou een ideale WandelRoutePlanner (WRP) er uit zien?'. Wat wensen we ons als wandelaars met een sterke voorkeur voor onverharde paden? En wat wensen we ons als wandelaars die zelf graag een wandeling uitzetten over onverharde paden?

Kerngroep van start

We hebben inmiddels een kerngroep gevormd bestaande uit zes personen uit maar liefst vijf regio's zijnde; Zuid-Holland, Noord-Holland, Utrecht, Friesland en Limburg. Op dinsdag 18 oktober zijn we van start gegaan. Een ieder had ter voorbereiding naar de WRP gekeken in zijn of haar regio en naar de WRP van Wandelnet, België en Route.nl. Het is heel plezierig dat er zoveel functionaliteit beschikbaar is, want dat geeft ons 'grond onder de voeten'. Als eerste hebben we op hoofdlijnen bepaald WAT we willen doen met een WRP en hoe we dat dan graag zouden willen kunnen doen.

Dat leverde een levendige discussie op waarin we proberen ons vooral te richten op de *MUST HAVE's* van een WRP en de *SHOULD HAVE's*. Het blijkt verleidelijk te zijn om heel veel te willen; maar de *NICE TO HAVE's* zetten we even apart voor later. Met wat we vinden dat 'zou moeten kunnen' kijken

we nu ieder opnieuw naar WRP zodat we kunnen bepalen wat noodzakelijk en wenselijk is in de interactie met de WRP om tot het gewenste resultaat te komen; de wandeling die we gaan lopen. En, niet onbelangrijk, over welke informatie we dan op de wandeldag willen beschikken. Daarop richten we ons de volgende bijeenkomst eind november.

We zullen volgend Lopend Vuur verder verslag doen. Mocht je suggesties of vragen hebben schroom dan vooral niet een van ons te mailen naar lid@tevoet.nl of frans@meijdam.nu .

Bertie Schonk en Frans Meijdam.

Van de penningmeester:

Contributie 2017

Over enkele weken gaan we aan ons nieuwe verenigingsjaar beginnen, dus er moet weer contributie betaald gaan worden.

Zoals bekend heeft de Algemene Ledenvergadering besloten om de contributie te verhogen naar € 17,50. Veel leden hebben de goede gewoon-

te om een extra bedrag over te maken, hetgeen uiteraard op prijs gesteld wordt.

Omdat de contributie aan het begin van het jaar verschuldigd is verzoeken wij u dringend voor 31 januari de contributie over te maken.

Da's bûte geweun!

Op 13 juli 2016 is in Middelharnis het wandelnetwerk in Goeree-Overflakkee (GOF) geopend. Een bijeenkomst waarbij feestelijk de completering van het gehele wandelnetwerk met knooppunten werd gevierd. De eerste fase van het netwerk (126 km) werd in Ooltgensplaat op 24 mei 2013 feestelijk in gebruik genomen. De realisatie van een wandelnetwerk een bûte geweun lange bevalling.

Hellegatsplaten

Nadat het Z-H Wandelrouteplan, medio 2010, door de Provinciale Staten was goedgekeurd, is het Intergemeentelijk Samenwerkingsorgaan gelijk aan de slag gegaan met een subsidieaanvraag, inventarisatie van routemogelijkheden, vrijwilligersgroepen, etc. Omdat toen het maximale subsidiebedrag beperkt was, is de realisatie opgeknipt in 3 fasen. De provincie is hier later op terug gekomen omdat de faseringen extra tijd en geld kosten. In april 2013 is het wandelnetwerk aanbesteed. Omdat het op GOF ging om de ontwikkeling van het eerste wandelnetwerk in Z-H, moesten er vele kleine ontwikkelingsproblemen worden opgelost: het was werken en leren. Ook waren er wisselende werkprioriteiten in de projectorganisatie en bij de aanne-mer. Alle inspanningen hebben geleid tot een buitengewoon fraai wandelnetwerk van ca. 375 km.

GOF is een bijzonder eiland. De toeristensector gebruikt tegenwoordig de slogan: kom thuis op GOF, en ervaar

de kracht van leven! Nog niet zolang geleden was het "ons eiland". Op het eiland is ruimte en rust in overvloed. Er zijn verschillende landschapstypen, oude karakteristieke kernen. Bovenal wil GOF een duurzaam eiland zijn. In 2020 is het eiland energie neutraal en exporteert de burgerwindcoöperatie energie aan "de overkant". Wandelen als duurzame recreatievorm past helemaal in dit streven.

Als regiovertegenwoordiger van TeVoet kom ik regelmatig op GOF. Altijd weer bijzonder om te wandelen in het land tussen duin, akker, dijk en zee. Natuur en licht, de akkers met bloem- en

graangewassen, zijn steeds weer anders in de seizoenen. Een gemoedelijke leef tempo en toch dicht bij de randstad.

De wandelende Rotterdamse doopsgezinde predikant J. Craandijk schreef in 1878 bij zijn wandeling op GOF: 't Is een eigenaardige wereld waarin we ons gaan verplaatsen. 't Is een rijk en vruchtbaar land dat wij gaan bezoeken. 't Is een merkwaardig plekje gronds waarop wij eenige tijd willen vertoeven. Afgezonderd in het midden van groote wateren ligt het eiland dat in den loop der eeuwen werd veroverd op de golven.

Wel, ga eens naar dat eiland GOF. Er zijn een drietal gebieden waar het goed wandelen is. De kop van Goeree (Havenhoofd, Goedereede en Ouddorp (VVV), de Slikken van Flakkee (tussen Melissant en Herkingen) en de Hellegatsplaten (en de omgeving van Ooltgensplaat).

Het wandelnetwerk is te vinden op www.wandelen123.nl.

Frans Meijdam

Goeree-Overflakkee, MIJN EILAND.

Wat zijn de wandelmogelijkheden op Goeree? Daar was ik benieuwd naar. Dus in september huurde ik een week een huisje in Ouddorp en ik bofte: Ideaal wandelweer! Onverhard heeft mijn voorkeur en dat wordt gelukkig weergegeven op de nieuwe wandelroutekaart. Het is niet veel, maar als je het opzoekt kom je terecht in de mooiste pareltjes. Het strand is heel breed, vanuit mijn stek kon ik via het strand naar

De Kwade Hoek lopen en terug door de duinen. Wat een prachtig gebied! Ik ken dit soort duinen in verandering alleen van de Waddeneilanden. Ten westen van Ouddorp ligt de Kleistee, een terrein met eeuwenoude akkers en begroeide zandwallen (schurvelingen) die het gewas beschermen tegen de zoute zeewind en stuivend zand. Ook al zo bijzonder. En dan de Slikken van Goeree, de paden zijn erg recht, maar

de woeste begroeiing is ongelofelijk en er bloeide parnassia. Wandelend tussen de schapen over de kruin van de zeedijk ten zuidoosten van Ouddorp had ik een mooi uitzicht op Goedereede. Er was meer, maar ik laat het hierbij. Ga zelf kijken en al wandelend genieten!

Ettjen Modderman

LOPEND VUUR

ROUTE

Een Veluwe wandeling van Ermelo naar Staverden en Garderen

Door bos en hei, langs kastelen en Romeinen

Op de Ermelosche Heide

Natuurlijk biedt de Veluwe een schier oneindige gelegenheid om onverhard te wandelen. En de landschappelijke schoonheid is wijd en zijd bekend. Met deze wandeling over de westelijke Veluwe kun je deze beide kanten van dit gebied volop ervaren. De wandeling voert vanuit Ermelo via de Groevenbeekse Heide en het landgoed Groevenbeek naar de Ermelosche Heide (met Romeins marskamp) boven op de stuwwal die loopt van Ermelo naar Garderen. Vervolgens naar het dal van de Leuvenumse en Staverdense Beek over het landgoed Leuvenum naar het landgoed Staverden. Daarvandaan eventueel via het Houtdorper- en Speulderveld de stuwwal weer op naar Garderen.

Het landschap en zijn bewoners

Het landschap van de wandeling is goeddeels gevormd in de voorlaatste ijstijd, het Saliën (125.000-200.000 jaar geleden). Het landijs verbrokkelde ter hoogte van ons land en grote ijslobben schoven de eerdere rivierafzettingen, vooral bestaande uit zand en grind, vooruit en opzij: de stuwwallen. De stuwwal die loopt van Ermelo naar Garderen is gevormd door een grote ijslob die de laagte van de huidige randmeren en de Gelderse Vallei uitsleet en een kleinere die het dal van de Staverdense/Leuvenumse Beek vormde (deze beken maken deel uit van de beek die van het Uddelermeer naar het Veluwemeer loopt. Formeel heet deze over de hele lengte de Hierdense Beek; hier worden de lokale namen gebruikt).

De grond van zo'n stuwwal bestaat overwegend uit zand en grind: niet erg vruchtbaar, wel zeer waterdoorlatend

met een zeer lage grondwaterstand tot gevolg. Op deze grond groeiden vooral dennen en berken. De grond in de dalen is vruchtbaarder: onder het ijs werden zand en grind vermalen waardoor klei en leem ontstond. Na het smelten

van het ijs vormden zich hier riviertjes die vruchtbaarder materiaal afzetten; door de klei en het leem was de grond op veel plaatsen waterdoorlatend, waardoor moerassige gebieden ontstonden. Hier groeiden vooral eiken en

De spreng op Oud-Groevenbeek

beuken; in drassige gebieden ook elzen en er ontstond veen. In latere perioden is door ingrijpende klimaatveranderingen nog veel veranderd, maar de basis is nog steeds herkenbaar.

Met de komst van de mens, waarvan de eerste sporen zo'n 7.000 jaar oud zijn, is veel veranderd. De oudste sporen zijn de Neolitische grafheuvels en urnenvelden. Ermelo telt zo'n 228 grafheuvels, op de Groevenbeekse Heide is één van de grootste urnenvelden van Nederland gevonden. Vooral de stuwwallen werden bewoond, de lagere gebieden waren te nat.

Bewerking van de gronden door de mens

Op de arme grond kon de mens zich vroeger maar moeizaam handhaven. Houtproductie was hier niet erg lonend, landbouw vereiste een intensieve bewerking waardoor de grond snel uitgeput raakte. Om om te gaan met de gevolgen van die uitputting werd steeds een ander stukje grond bewerkt, wat tot gevolg had dat op de stuwwallen steeds meer bos verdween en er zandverstuivingen en heidevelden ontstonden. Pas in de middeleeuwen werd het potstalsysteem ontwikkeld, een systeem waarbij de grond vruchtbaarder werd gemaakt met schapenmest vermengd met heideplaggen. Maar toen in de 19de eeuw de ontwateringstechnieken verbeterden verplaatste de landbouw zich grotendeels naar lager gelegen gebieden (als de Gelderse Vallei). De houtproductie bleef over, vooral toen de houtvraag steeg vanuit de Limburgse mijnindustrie.

Op de rijkere gronden in de dalen waren het boerenbedrijf en de bosbouw lonender. Maar in de 17de eeuw kreeg de bosbouw hier een zware klap toen de vraag naar het betere hout explodeerde ten behoeve van de scheepsbouw voor de Hollandse handelsvloot en de marine. Er vond een complete kaalslag plaats, een groot deel van de Veluwe bleef achter als heideveld en "woeste grond".

In de 19de eeuw is begonnen met een systematisch herstel van het gebied. De Veluwe was oorspronkelijk grotendeels eigendom van de hertog van Gelre en later van de Nederlandse staat. Om het gebied tot ontginning te brengen werd toen veel overgedaan aan particuliere exploitanten, die zich de vereiste investeringen konden veroorloven. Deze richtten landgoederen in en bouwden fraaie landhuizen. De landgoederen

Oud-Groevenbeek

liggen hier vooral op de helling van de stuwwal en in het dal van de Staverdense/Leuvenumse Beek omdat de combinatie droge/natte grond destijds een goede exploitatie mogelijk maakte (vruchtbare grond, stromend water). In het begin werden vooral uniforme productiebossen met naaldhout aangelegd, tegenwoordig wordt gestreefd naar een grotere variatie met meer oorspronkelijk loofhout.

In de loop van de 20ste eeuw bleek de exploitatie van de landgoederen niet altijd lonend, vooral omdat de landbouw elders te concurrerend werd. In de directe omgeving van Ermelo zijn diverse toen overgenomen door zorginstellingen; sommige ontwikkelden andere bronnen van inkomsten. De wandeling gaat over enkele die nog in bedrijf zijn.

In de loop der tijd is over de Veluwe een veelheid aan wegen van regionaal en landelijk belang ontstaan: handelswegen als Hessen- en Hanzewegen voor de handel op Duitsland en tussen de Hanzesteden, uit de Franse tijd postwegen voor een snelle communicatie, jacht- konings- en prinsenvegen voor 's konings snelle verplaatsing tussen paleis en jachtgebied. Handelaren, de postbode en de koning gebruiken tegenwoordig (meestal) andere wegen, de namen zijn er nog.

Inmiddels is de Veluwe één van de belangrijkste toeristische gebieden van Nederland: de vele fiets- en wandelpaden, campings en vakantieparken getuigen daarvan. En de stromen bezoekers, zeker in de vakantietijd!

De wandeling

De wandeling begint bij NS-station

Ermelo. Ga vanaf het perron rechts over het spoor en direct links op het fietspad. Rechts het park van landgoed Veldwijk met de gelijknamige zorginstelling. Aan het einde van het fietspad rechtdoor, bij de Havikshof links af. Bij de parkeerplaats aan het einde via het paadje achter in de hoek terug naar de spoorbaan. De overweg oversteken en direct rechts, de Heidelaan in. In de eerste bocht rechtsaf, het Akkermaalshout in en terug naar de spoorbaan. Langs het geluidsscherm, verder langs de spoorbaan via het voetpad (even over de weg). Aan het einde de weg bij de overweg recht oversteken en via het voetpad naar een onverhard parkeerterrein. Schuin oversteken naar het tweede pad van rechts, langs het (bijna) witte paaltje van een huifkarroute. Na ca 150 m bij het volgende witte paaltje linksaf naar de Groevenbeekse Heide. Dit pad steeds rechtdoor blijven volgen, de Groevenbeekse Heide schuin overstekend (op de Heide zijn diverse grafheuvels te zien). Kort na de bosrand rechtdoor over de kruising met de Wattervalweg. Dan na ca 150 m linksaf, het landgoed Oud-Groevenbeek op en op de eerste kruising rechts. Bij de splitsing onder aan een heuvel (met een Libelle-bank) rechts onder de heuvel langs; direct daarna net vóór de spreng (een gegraven beek) links. Op de volgende kruising bij de haakse bocht van de spreng even rechts en dan schuin links het pad boven een drooggevallen spreng op. Bij het trapje over een heuveltje zie je links het landhuis Oud Groevenbeek. Bij het hek links, langs het huis en de bijgebouwen. Na het passeren van het huis zie je rechts in het weiland de klassieke kas, daarachter de watertoren.

Schaapskooi Ermelo

Na de tuin en het weiland met de kas en watertoren het bos weer in; bij het einde van het hek aan de rechterkant het pad schuin naar rechts op. Aan het einde daarvan op de Watervalweg rechtsaf naar de N303, de Putterweg. Deze oversteken (Pas op! Snelverkeer!) en recht door de Jacobs slaan in. Rechts het landgoed Nieuw-Groevenbeek, je kruist de Oude Arnhemse Karweg (de oude handelsweg tussen Arnhem en Harderwijk).

Vanaf de Putterweg ongeveer 2,5 km steeds rechtdoor: eerst kaarsrecht, dan een grote bocht naar links en een grote bocht naar rechts, dan over een kruispunt (net voorbij het bordje Speulderen Sprielderbos), dan langs een zijpad (langs het zijpad een grafheuvel). Kort na dit laatste zijpad een vorksplijting (op RD173,500/476,405); hier rechts aanhouden.

Na een lange bocht naar rechts de kruising met de Postweg (breed onverhard pad met verhard fietspad); hier links. Steek de asfaltweg (Drieërweg) recht over, volg dan de bordjes naar de schaapskooi en het Bezoekerscentrum Ermelosche Heide (links).

Vanaf de schaapskooi rechts om het weiland; op de eerste hoek bij het bankje met het schapenbeeld het paadje rechtdoor op, en op de T-kruising aan het eind (na de bomengroep) links. Op het brede pad dat van de schaapskooi komt rechts (in noordoostelijke richting, met witte markering). Je loopt nu naar de top van de stuwwal op ca 45m boven NAP (met fraai uitzicht over het dal van de Staverdense beek!). Vlak voor de T-kruising aan het eind rechtsaf het kleine paadje in. Direct na de bocht het paadje links in. Waar het paadje op een breed pad uitkomt zie je de overblijfselen van het Romeinse marskamp voor je.

Op het brede pad rechts. Het fietspad recht oversteken en direct daarna op de eerste kruising links. De N302

(Flevoweg) schuin oversteken (*Pas op!!! Snelverkeer!*).

Bij het volgende kruisende fietspad (bij paddestoel 63131) linksaf, het landgoed Leuvenum op. Het pad parallel aan het fietspad blijven volgen; na ca 1,5 km gaat dit over in een verharde weg. Vanaf dat punt ca 700 m rechtdoor, dan het bospad rechts in (het tweede bospad nadat aan je rechterhand het bos weer is begonnen, RD 177,510/479,115). Het eerste zijpad links in; het tweede zijpad weer links. Op de volgende T-kruising rechts (voor Horeca, De Zwarte Boer, hier ca 100 m rechtdoor; je komt uit bij de achterzijde van De Zwarte Boer. Het zelfde pad terug.)

Vanaf de T-kruising steeds rechtdoor naar de asfaltweg (Jhr Sandbergweg). Dan even rechts en linksaf de Veenweg in (links het "nieuwe" Huis te Leuvenum). Na de brug over de Leuvenumse Beek bij de bosrand rechtsaf het paadje langs het weiland in (LAW-markering). Bij het hek dwars over het pad schuin naar links. Rechtdoor, op het kruispunt links het bruggetje over en direct rechts de beukenlaan in langs de spreng (LAW-markering). Na ca 250 m rechtsaf over het balkenbruggetje (RD 178,450/478,325). Dan steeds recht-

Langs de Staverdense Beek

door, het kruispunt bij de houten Ontspanningszaal recht oversteken. Rechts zie je de vochtige oeverbegroeiing van de Staverdense Beek. Aan het eind van het pad sta je recht voor Kasteel Staverden. Linksaf de bushalte, rechtsaf voor het bezoekerscentrum, de kasteeltuin en het café-restaurant achter het kasteel. Je passeert dan de watermolen en de vijver met waterval.

Nog niet uitgewandeld? Dan naar Garderen!

Ga door de tuin van kasteel Staverden, rechtsom langs de doolhof en de opgeleide Staverdense beek of linksom langs het theehuisje. In het eerste geval in de tuin rechts naar achteren langs de doolhof, de beek stroomopwaarts volgen en aan het eind van de tuin op de T-kruising rechts naar het pauwenverblijf (LAW-markering).

In het tweede geval in de tuin links aanhouden, langs het theehuis over het bruggetje en rechtsaf naar de pauwen. Daarlangs naar het bruggetje over de opgeleide beek, de bovenstroom van de Staverdense Beek. Langs de beek, op de T-kruising aan het eind links. De asfaltweg (de Uddelermeerweg) recht oversteken het bospad op. Het eerste pad rechts (bij het rode markeringspaaltje) en steeds rechtdoor.

Aan het eind op de asfaltweg rechtsaf, dan de Uddelermeerweg recht oversteken, de Koningsweg in naar de N302. Deze recht oversteken (Pas op!!! Snelverkeer!) en rechtdoor het Houtdorp- en Speulderveld op. Na ca 400 m eerste pad links (bij de eenzame boom en de witte markering), dan na ca 1 km op T-kruising met fietspad rechts. Even daarna (na ca 300 m) het eerste (halfbegroeide) paadje links in.

Dit steeds rechtdoor volgen; waar het opgaat in een duidelijker zandpad nog steeds rechtdoor. Na twee grote bochten naar rechts een vorksplijting met een kruispunt, hier linksaf. Dan steeds rechtdoor tot de rand van de grote leemkuil; hier links.

Rechtdoor naar de zuidwestelijke uitgang van het veld. Door het hek, rechtsaf. Op het kruispunt bij paddestoel 21018 rechtdoor, Paleisweg. Tegenover huisnummer 17 linksaf langs de bosrand (LAW-markering). Dwars door het bosje (linksom of rechtsom). Bij de uitgang rechtsaf, Dr. Bosstraat. De tweede weg links, E.J. Hoegenhof. Langs de supermarkt, linksaf de Dorpsstraat: je bent in het centrum van Garderen.

Onderweg • Ermelo

Het dorp Ermelo wordt voor het eerst

OM TE LOPEN

De wandeling begint bij NS-station Ermelo. Tot Staverden ruim 16 km, naar Garderen ca 25 km, waarvan ca 95% onverhard. De landhuizen en het kasteel zijn niet toegankelijk; de route is niet gemarkeerd. Horeca: in Ermelo, bij de schaapskooi (km 8), in Leuvenum (km 14, Horeca De Zwarte Boer), Staverden (km 16,5, Brasserie Staverden) en Garderen (km 25). Terug naar Ermelo: vanuit Leuvenum en Staverden bus 104 richting Harderwijk, in Ermelo op halte 't Weitje overstappen op bus 501 richting Horst of vanaf de rotonde wandelen door het centrum via de Stationsstraat, ca 1,3 km. Bushalte vóór horeca De Zwarte Boer en vóór kasteel Staverden. Vanuit Garderen: buurtbus 501 richting Horst (rijdt langs de schaapskooi) of bus 107 via Putten NS. Bushalte: Dorpsstraat richting Barneveld, op T-kruising rechts (Bakkerstraat), bushalte bij de kerk. Gedetailleerde route: <http://www.afstandmeten.nl/index.php?id=1828393>

vermeld in het jaar 855 na Christus. Het was toen een klein agrarisch dorp met rondom de gemeenschappelijke akkers (de eng). Vanuit het dorp werden de schaapskuddes naar de heidevelden gedreven en landbouw bedreven. Tegenwoordig zijn er diverse zorginstellingen, is het een grote legerplaats en is het toerisme een belangrijke bron van activiteiten. Het laaggelegen westelijke deel heeft overwegend een agrarische functie.

• De landgoederen Oud- en Nieuw-Groevenbeek

Het landgoed Groevenbeek is tot stand gekomen in de 19de eeuw. Oorspronkelijk stond op de plaats van het landhuis een boerderij en waren Oud- en Nieuw-Groevenbeek één geheel. Eind 19de eeuw wordt het landgoed gesplitst. Op Oud-Groevenbeek wordt begin 20ste eeuw het huidige Jugendstil landhuis gebouwd en het park aangelegd met de klassieke kassen en de watertoren. Op het landgoed lopen nog diverse sprengen, gegraven beken. Deze werden vanaf de bron (de sprengkop) kunstmatig hoog gehouden (opgeleid) om bij voldoende hoogteverschil met het maaiveld - 3 tot 4 m - een watermolen aan te kunnen drijven. Omdat het water zeer schoon was, was het zeer geschikt voor de papierindustrie.

Het landgoed Nieuw-Groevenbeek passeer je zo dadelijk aan de overzijde van de N303. Dit landgoed heeft qua bebouwing een heel ander karakter: er staan vooral kleinere (houten) huizen.

Deze werden oorspronkelijk gebouwd voor de ontginningsarbeiders; in de dertiger jaren van de vorige eeuw werden ze gerenoveerd tot vakantiewoningen met een keur aan vreemde namen. Nu zijn ze gezamenlijk een voorbeeld van hoe de eerste vakantienederzettingen op de Veluwe er uit zagen! Ook is hier de oorspronkelijke boomkwekerij, al is deze eigenlijk niet meer zichtbaar.

• De Ermelosche Heide en het Romeinse marskamp

De Ermelosche Heide is een oud militair oefenterrein, waarvan de grote hoeveelheid brede tankbanen nog getuigen. Het is kennelijk een gebied met grotere militaire aantrekkingskracht: begin vorige eeuw zijn aan de oostzijde van de heide de overblijfselen van een Romeins marskamp gevonden. De functie van dit kamp uit het jaar 170 na Christus is niet helemaal duidelijk: het is te klein voor een volledig legioen, wordt nergens vermeld in enig geschrift en er zijn geen vijandelijkheden in dit gebied uit die tijd bekend. Voldoende ruimte voor je verbeeldingskracht om te bedenken wat hier is gebeurd – de wandeling gaat dwars door het kamp. Op de heide loopt nu een schaapskudde rond om de overtollige grassen en jonge boompjes weg te eten teneinde het terrein voldoende open te houden.

• Landgoed Leuvenum

Leuvenum was vroeger een belangrijk verkeersknooppunt met verbindingen naar Amersfoort, Harderwijk, Zwolle, Deventer, Zutphen en Arnhem. Door de aanleg van nieuwe wegen elders ging die functie verloren; vanaf het begin van de 20ste eeuw kwam de functie van pleisterplaats ten behoeve van het opkomend toerisme weer tot leven. Rond horeca De Zwarte Boer zijn de sporen van het oude Huis te Leuvenum met zijn landschapstuin nog te zien; het "nieuwe" Huis (gebouwd in 1921-

1923) zie je iets verderop links van de Jhr Sandbergweg/Veenweg.

Het (particulier) landgoed is nog volop in bedrijf met fraaie eiken- en beukenbossen afgewisseld met agrarische activiteiten. Dwars door het landgoed stroomt de Leuvenumse Beek; door de vele vochtige plaatsen kenmerkt het landgoed zich door een grote biodiversiteit. In de bossen loopt een grote populatie roodwild rond.

• Landgoed Staverden

Staverden is de kleinste stad van Nederland: het kreeg in 1298 stadsrechten van de hertog van Gelre, die hier een jachtslot had. Het was zijn bedoeling Staverden uit te laten groeien tot een grotere stad, maar daar is nooit iets van gekomen. Staverden bleef een kleine agrarische gemeenschap met het jachtslot als centraal punt, enkele bedrijfsgebouwen en een kleine kapel.

Het landgoed kenmerkt zich door een zeer grote biodiversiteit: in het gebied komen meer dan 300 plantensoorten voor, ijsvogels, kwikstaarten, diverse soorten spechten, de beekprik, het vuurgoudhaantje, donderpaden en wat al niet. De bodem in het gebied is door veel leemafzettingen nogal wateron-doorlatend waardoor veel drassig land voorkomt; bij kleine hoogteverschillen leidt dit al tot een grote variëteit in begroeiing. In de bovenloop van de Staverdense Beek is een splitsing gemaakt, waardoor bij het kasteel een hoogteverschil van ca 3 m tussen de opgeleide en de oorspronkelijke beek is gecreëerd zodat daartussen een watermolen kon worden aangedreven en een waterval mogelijk werd.

Het huidige landhuis met Jugendstilelementen is gebouwd in 1905 op de fundamenten van het oude hertogelijke slot; rond het kasteel werd een Engelse

Kasteel Staverden

landschapstuin (met doolhof) aangelegd. Sinds de 14de eeuw werden op het slot witte pauwen gehouden, waarvan de veren door de hertog op zijn helm werden gedragen. Die traditie is ooit verloren gegaan, maar is eind 19de eeuw weer hersteld zij het dat de veren nu door de commissaris van de koning(in) op zijn ambtskostuum worden gedragen en ze als cultureel onderscheidingsteken worden gebruikt. De pauw is in diverse vormen zichtbaar rond het kasteel.

De Ontspanningszaal op het landgoed is een relict uit de Eerste Wereldoorlog. Destijds in Harderwijk neergezet voor de ongeveer 15.000 Belgische vluchtelingen die daar waren ondergebracht, later naar hier overgebracht om te dienen als zondagsschool, naaischool en verenigingsgebouw; tegenwoordig fungeert het als buurthuis.

• Houtdorperveld

Het Houtdorper- en Speulderveld vormen samen het grootste aaneengesloten heidegebied van Nederland. Ze liggen op de oostelijke helling van de stuwwal Ermelo-Garderen en bereiken een hoogte tot 55m boven NAP. Door deze hoogte is een weids uitzicht over de vallei van de Staverdense Beek mogelijk. Op de heide is een groot aantal grafheuvels te zien. Om de hei in stand te houden (m.n. tegen andere

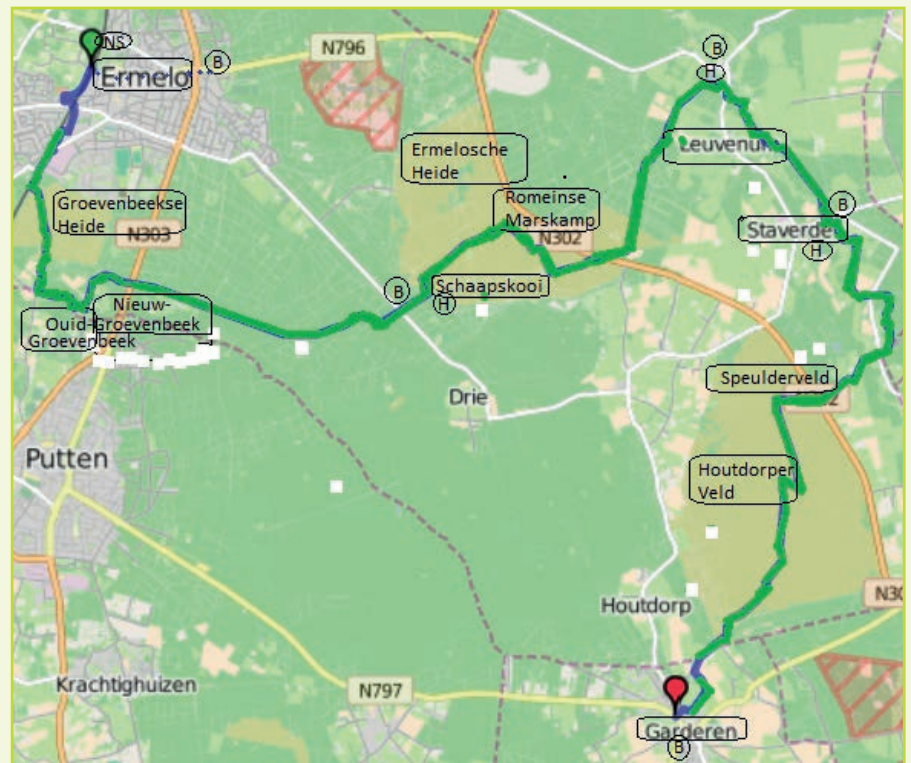
begroeiing als gras en boompjes) wordt het gebied begraasd door een kudde Charolaisrunderen en Schotse Hooglanders. In de zuidwestelijke punt ligt een grote leemkuil; het daar gewonnen leem werd gebruikt voor wegeaanleg en woningbouw.

• Garderen

Garderen is van oudsher een agrarische

enclave aan het eind van de stuwwal vanuit Ermelo met een centrumfunctie voor het omliggend gebied. Sinds het begin van het toerisme op de Veluwe in de eerste helft van de 20ste eeuw speelt Garderen daarin een grote rol.

Met dank aan de Stichting Natuur- en MilieuPlatform Ermelo voor de verkregen informatie.

Nationale Wandelmonitor 2016

Inzicht in wandelend Nederland

De Stichting Wandelnet heeft dit jaar de derde Wandelmonitor gepubliceerd. Dit rapport bevat recente cijfers over recreatief wandelen in Nederland: onderzoekgegevens, trends en ontwikkelingen. Het lijkt droge wandelkost (buiten wandelen is veel plezieriger), maar door de veelsoortigheid aan wandelaspecten is de monitor interessant voor onderzoekers, beleidsmakers, politici, zwartkijkers, optimisten, belangenbehartigers en wandelaars.

Wandelen is goed voor economie, samenleving en eigen welbevinden.

Als TeVoeter wordt je blij bij het lezen dat er in Nederland 10,5 miljoen mensen "voor het plezier" wandelen. In 2010 waren dit er nog 6,6 miljoen. Dat is een "groeiemarkt" waar veel organisaties jaloers op zijn.

Wandelen is goed voor lichaam en geest, maar ook voor de Nederlandse economie. Hoewel de uitgaven per wandeling bescheiden zijn (€1,95 per keer), wordt er jaarlijks in totaal circa 1,7 miljard euro uitgegeven aan wande-

len. Door de gezondheidseffecten van het wandelen, besparen wandelaars vaak ook op hun zorgkosten.

Enkele cijfers

- 63% van de Nederlanders (10,5 miljoen personen) wandelt voor het plezier;
- Wandelen is de populairste vrijetijdsactiviteit met 441 miljoen activiteiten, gevolgd door winkelen in de binnenstad (202 miljoen) en uit eten gaan (194 miljoen);
- De gemiddelde afstand per wandeling is 7 kilometer;

- Gemiddeld duurt een wandeling 1 uur en 52 minuten;
- De gemiddelde groeps grootte tijdens een wandeling is 2,2 personen;
- Dat 26% van de wandelaars 25 jaar of jonger is.

Bent u nieuwsgierig geworden? Lees de Wandelmonitor op www.wandelnet.nl.

Frans Meijdam

De parallelweg als non-oplossing

Het gebeurt nogal eens dat we bij Wandelnet geconfronteerd worden met zogenaamde 'oplossingen' die met de beste bedoelingen bedacht zijn door niet-wandeldeskundigen. Zo ook vaak de parallelweg.

Barrière

Het fenomeen dat een wandelpad 'dood' loopt op een snelweg of een spoorlijn is bekend. Vroegah waren er op veel meer plekken oversteken mogelijk, dus de oversteken die er zijn, zijn vaak ook gelijk van groot belang. Waar we alert op zijn is dat bestaande kruisingen ook nog eens verdwijnen, waardoor de barrièrewerking compleet is. Denk aan het opheffen van spoorwegovergangen of bijvoorbeeld bruggen en viaducten die verdwijnen als snelwegen worden verbreed.

Langs de snelweg

Met een technische blik is een oplossing voor wandelaars om de bestaande kruising (bijvoorbeeld met de snelweg) op te heffen en op het punt waar je eigenlijk de snelweg over zou willen met een brug een parallelweg aan te leggen. Die parallelweg loopt parallel met de snelweg tot aan de volgende brug of het volgende viaduct. Heb je

het plaatje voor je? Dus je loopt als het ware 'dwars' op de snelweg op je wandelpad, wilt naar de overkant, dan is er geen brug of tunnel, maar kun je een paar honderd meter (of langer) langs de snelweg lopen totdat je bij de volgende brug bent. Die parallelwegen worden vaak ook nog eens door technenuten ingericht: mooi strak asfalt, recht en zonder poespas.

Op het kaartje verdwijnt mogelijk de verbinding van de onderste twee blauwe oversteken over de snelweg. Alternatief waar nu aan wordt gedacht is het aanleggen van een parallelweg langs de snelweg om zo bij het bovenste viaduct weer over te kunnen steken.. Maar dit voorbeeld staat niet op zich: ook bij ProRail wordt vaak een dergelijke 'oplossing' aangedragen als alternatief

voor een spoorwegovergang.

Geen oplossing

Als je vanuit de wandelaar redeneert, dan is een parallelweg natuurlijk geen oplossing voor het verdwijnen van een kruising of een spoorwegovergang. De stukken langs een drukke snelweg met herrie, stank en beroerd uitzicht proberen wandelaars zo veel mogelijk te vermijden, evenals een saai recht stuk langs een spoorlijn. De beleving van je wandeling wordt door zo'n parallelweg vaak negatief beïnvloed. Maar in de praktijk blijkt dat een punt dat we expliciet onder de aandacht moeten brengen bij weg- en spoorbeheerders.

Omlopen

Nog los van het feit dat een parallelweg geen oplossing is voor de kwaliteit van een wandelpad, is bovendien ook vaak het gevolg dat je wandeling langer wordt (je moet immers omlopen) of dat je geen rondjes meer kunt maken (tenzij je een heen- en terugweg over hetzelfde viaduct wilt lopen). Bij het CROW hebben ze daarom ook richtlijnen opgesteld voor de maximale maaswijdte, zeg maar de maximale afstand tussen twee oversteken.

Wat wandelaars betreft dus' weg met de parallelweg' als oplossing voor de barrièrewerking.

LOPEND VUUR

ROUTE

Rondje Zoeterwoude

Trekpuntje over de Ommedijsche Watering

Kanoënd rond de Geerpolder tussen Zoetermeer en Zoeterwoude kom ik langs een trekpuntje over de Ommedijsche Watering. Hé, wat voor pad loopt daar? De website openstreetmap.org openbaart het pad en een stevig ommetje is snel bedacht. Een lange zomeravond leent zich prima voor een verkenning.

Pareltje in het Groene Hart

Zoeterwoude is een pareltje in het Groene Hart en toch zo onbekend. Weilanden vinden veel mensen saai maar de schoonheid schuilt in de kleine verschillen en de grote contrasten tussen de seizoenen. Die schoonheid begint bij het wegrestaurant van La Place aan de A4, aan het faillissement van V&D ontsnapt. Achter de parkeerplaats begint een mooi graspad en al is de snelweg nog geen 50m ver, de doorzichtige geluidswal reduceert de herrie tot ruis. Overstapjes geven toegang tot het volgende weiland. De blik is gericht op de molen Zelden van Passe (1642), die van oudsher het waterpeil in de polder regelde. De ene boer wilde een laag peil om zijn land niet te drassig te maken, de ander een hoger peil om zijn schuit door de sloten te kunnen laveren. De molenaar kon het iedereen maar 'zelden van pas' maken.

Lege polderwegen en nieuwsgierig vee

De doodlopende polderwegen ten westen van Zoeterwoude zijn leeg, op een enkele auto en wat fietsers na. Waar de fietsers afslaan en de auto's hun bestemming hebben bereikt, vervolgt de wandelaar over een halfverharde weg, 's zomers omzoomd door hoge rietkragen. Aan het einde voert een eenvoudig bruggetje over de Gooiwatering ons door het eerste weiland. Nieuwsgierig melkvee komt aangelopen maar dringt zich niet op. Zwaluwen buitelen over de sloten,

een buizerd op een paal wacht zijn kans af. Aan de einder ligt Stompwijk, waar we een halve kilometer over het fietspad moeten lopen en bij de Nieuwe Vaart onder de provinciale weg door gaan. De volgende kade is weinig belopen en het taaie gras maakt het zwaar. Aan de overkant staat het stoomgemaal dat 150 jaar geleden de Geerpolder heeft drooggemalen. Eeuwen geleden was de Geerpolder een laagveengebied, maar door turfwinning is het meters lager komen te liggen. Een provisorische molen was nauwelijks in staat de kleine polder te bemalen. In de zomer kon vee gehouden worden op enkele drooggevallen stukken, de zogenaamde miserabelen. Het woord verraadt een zeltogend bestaan voor de boeren van toen.

Molen Zelden van Passe

Geer- en Meerpolder

In de Geerpolder staan de boerderijen met de achterkant naar de weg. De voorkant was gericht op het water, lange tijd de enige manier van transport. Soms ook voor de hedendaagse wandelaar, want een licht trekpuntje is de enige mogelijkheid om de wetering halverwege over te steken. Daarna gaat het weer door de weilanden, door lang gras over hobbelige grond. De katteklei laat de boeren weinig keus dan veeteelt, want alleen gras wil op deze zure grond groeien. Over de ringdijk van de Meerpolder gaan we richting Zoetermeerse Plas en door een moerasbosje aan de rand ervan. Knuppelpaden van overdwars gelegde boomstammetjes kom je vaak in drassige gebieden tegen maar de meeste wandelaars verkiezen steviger zand. Dat zorgt voor een schril contrast: het bosje is verlaten; bij boerderij 't Geertje is het altijd druk. Vanaf de boerderij met restaurant volgen we een stuk het water van de Noord Aa, een driehoekig water met veel recreanten. Na het gemaal gaan we een kilometer over het fietspad richting Zoeterwoude en slaan we rechtsaf bij het eerste bruggetje: Kort Kerkpad. Dit eeuwenoude pad naar Weipoort verbond deze buurtschap met de katholieke kerk van het Zoeterwoudse Zuidbuurt. Het smalle asfaltfietspad – de klaphekken vormen een obstakel voor racefietsers – voert langs grazende koeien en foeragerende oievaars. De kleurencombinatie doet denken aan een salade met tomaat en veel mozzarella

OM TE LOPEN

Het begin- en eindpunt is bij bushalte Zoeterwoude P&R, aan de provinciale weg Leiden-Zoetermeer en bij de A4. Op zondag heeft bus 400 een halfuurdienst, op werkdagen rijdt hij veel vaker. Uiteraard is er parkeerruimte en bij de bushalte een overdekte fietsstalling. Restaurant La Place is dagelijks open 8-21 uur.

Boerenlandpaden staan niet op veel wandelkaarten. Handig is het om op smartphone de gratis kaart van maps.me te downloaden, die werkt offline. Deze kaart gebruikt de gegevens van openstreetmap en is betrouwbaar. Beste tijd is het vroege voorjaar en hoogzomer. Boerenlandpaden zijn gesloten in het broedseizoen (15 maart – 15 juni). Begin maart zijn de weilanden meestal begaanbaar en de eerste lammetjes zijn geboren op boerderij 't Geertje (bijna altijd open, zie www.hetgeertje.nl).

Het buitengebied van Zoeterwoude, Zoetermeer en Alphen aan den Rijn heeft een uitgebreid netwerk van boerenlandpaden, zie www.landvanwijkenwouden.nl. De beschreven route is 20 km lang en voor de helft onverhard.

NB: op zaterdag 14 januari 2017 wordt deze route in het kader van de Nieuwjaarswandeling van TeVoet als begeleide wandeling aangeboden (zie activiteitenagenda op bladzijde 24).

en olijven. Weipoort is een schilderachtig lintdorp, waarvan de meeste boerderijen niet meer door boeren maar door nieuwe rijken worden bewoond. De weg loopt voor autoverkeer dood.

Keuze tussen beton of gier

Bij ijsboerderij De Jong eten we een ijsje en gaan we over het erf naar de ophaalbrug over de Weipoortse Vliet, een arm van de Oude Rijn. De brug is half opgehaald en wat bezorgd vraag ik de boerin of het pad wel toegankelijk is. Ze stelt me gerust: de jonge geitjes zijn nogal nieuwsgierig en de hindernis houdt ze van het erf vandaan. De dartele beesten vermaken zich overigens prima op een berg zand. Het boerenlandpad bestaat eerst uit beton, later gras. De koeien aan de overzijde van het naamloze water staan verstoord op, mijn geruststellende woorden ten spijt. Achter het volgende hek ligt slechts één koe, dat is vreemd voor een kuddedier. Als het beest opstaat, zie ik dat het een stier is, nooit verstandig om die te verstoren. Gelukkig is hij loom van de drukkende warmte en ik maak me behoedzaam uit de voeten.

Vanaf de Broekweg begint een saai, kaarsrecht stuk over polderweg en fietspad. Terwijl een buitje overtrekt vraag ik

me af waar de straatnaam vandaan komt. Broek betekent immers laaggelegen, nat land, maar daar is aan weerszijden niets van te merken. Misschien heeft de ruilverkaveling wel tot betere waterafvoer geleid? Terug bij de Weipoort komen we bij het laatste boerenlandpad. De route gaat dwars door het weiland, de onopvallende bruggetjes over de smalle sloten liggen bijna perfect op een lijn. Het is lastig kiezen tussen de verse giersporen en de drassige slootkanten en pas later valt me het betonpad door de wei op. De laatste 2 km klinkerweg door Zoeterwoude zijn dan opeens heel comfortabel. 't Watertje heet de smalle straat dat maar net boven het water uitsteekt. Een aannemer is bezig de kademuren te vernieuwen zodat de bewoners droge voeten houden. Popperige huisjes aan de overkant. Prachtdorp!

Routebeschrijving

De route gaat tegen de klok in. Vanaf La Place naar het einde van de parkeerplaats, daar linksaf over graspad, het water aan de rechterkant. Bij het bruggetje linksaf (Hofweg) over fietspad, later polderweg. Einde rechtsaf (Wester-eindseweg), eerst asfalt, later halfverhard. Aan het einde linksaf, over bruggetje en door het weiland (boerenlandpad Steilrandroute). Aan het einde rechtsaf, linksaf over brug, rechtsaf over fietspad langs provinciale weg. Voordat fietspad en verkeersweg over een brug gaan rechts aanhouden en linksaf onder de weg door. Over een overstapje, graskade (Steilrandroute).

Na 1 km met trekpuntje de vaart oversteken, rechtdoor, polderweg oversteken (boerenlandpad Geerpolderroute), door weiland (sloot aan rechterkant). Aan einde linksaf, bij brug rechtsaf, linksaf, na

het eerste slootje rechtsaf. Einde rechtsaf over asfaltweg (Geerweg). Bij de eerste boerderij links het erf op en meteen rechtsaf over houtsnipperpad. Met een bocht naar een metalen voetbrug, daarna linksaf (Bovenmeerweg). Einde linksaf, over veerooster, linksaf: graspad (water links). Na 200 m rechts aanhouden, fietspad schuin links oversteken, naar hek, rechtsaf. Linksaf over hamerhek. Na volgend hek rechtsaf, houtsnipperpad en knuppelpaden volgen. Einde rechtsaf en meteen linksaf (Slootweg). Brug over en rechtsaf, erf van boerderij 't Geertje.

Rechtdoor over het erf, aan het einde linksaf, langs het water. Aan het einde linksaf, langs hek, einde rechtsaf over asfaltfietspad. Einde rechtsaf over fietspad en fietsbrug (Zuidbuurtseweg). Eerste brug rechtsaf: Kort Kerkpad.

Einde linksaf: Weipoortseweg. Na 300 m rechtsaf bij ijsboerderij De Jong. Over het erf, brug over, rechtdoor over betonpad door weiland (Steilrandroute). Einde rechtdoor over bruggetje, einde over bruggetje en linksaf over grasdijk. Bij eerste brug linksaf, meteen rechtsaf, na een hek rechtsaf, door weiland (sloot rechts). Einde linksaf (Broekweg). Na 200 m fietspad links volgen.

Na ruim 1 km linksaf: Weddepad. Einde linksaf: Weipoortseweg. Rechtsaf: Nieuweweg. Na 100 m linksaf, over hek: boerenlandpad Weipoortroute. Over bruggetjes vijf keer een sloot over, dan rechtsaf over betonpad door weiland. Na 500 m pad door weiland, einde brug over, linksaf. Twee bruggetjes over, dan bij de volgende sloot rechtsaf, tot dijk. Links aanhouden, brug over, rechtsaf: Zuidbuurtseweg. Einde rechtsaf, brug over: Noordbuurtseweg. Eerste weg linksaf, brug over. Bij stoplichten oversteken, terug naar La Place.

LOPEND VUUR

ROUTE

Rondwandeling Bergen

Gemeentemuseum Het Sterkenhuis in Bergen Binnen

Een gevarieerde wandeling door Bergen, een mooi dorp in Noord Holland naar Bergen aan Zee, over het strand naar het noorden en dan weer door een duingebied en bossen terug naar Bergen. Door de hoogteverschillen blijft de hele wandeling boeien, ook als je een stuk door de naaldbossen loopt. Enige jaren geleden was er een grote brand in het duingebied bij Schoorl. De natuur qua planten en struiken heeft zich weer hersteld, zagen we op een wandeling in november 2015. Er zijn mooie mossen te vinden en ook de heide staat er mooi bij. Her en der liggen nog afgezaagde, deels verbrande, takken op de grond. Ook zie je nog bomen met een wat geblakerde schors.

Jaren daarvoor was er door mensenhand een opening in de duinen gemaakt om het zeewater bij hoog tij in te laten stromen. Bij Texel spreken ze over een sluffer, hier is de benaming Kerf. De gedachte hierachter was dat zich in het overstromende zoute gedeelte een vegetatie van zoutminnende planten zou vestigen. De natuur in de vorm van de wind heeft er voor gezorgd dat de opening weer dicht gestoven is met zand. Na enkele pogingen om dit teniet te doen, heeft men het opgegeven. De natuur heeft gewonnen, er stroomt geen zout water meer in het achterliggende gebied.

Routebeschrijving

Vanaf de bushalte Natteweg, naar de kruising lopen van Dreef en Natteweg. De Karel de Grotelaan in gaan, deze loopt parallel aan de Dreef.

1e weg linksaf (Hoopweg). Aan het eind rechtsaf Dorpstraat in.

Daarna 1e weg rechtsaf Kleine Dorpstraat. Op T kruising linksaf Karel de Grotelaan.

Vóór de kerk rechtsaf en dan links om de kerk heen.

Weer voorbij de kerk rechtsaf (dit is op de hoek bij het gemeentemuseum Het Sterkenhuis).

Eerste pad linksaf, rechtdoor gaan, je loopt op de Berkenlaan. Steeds rechtdoor, wordt Kerkelaan. Komlaan oversteken. Bij knooppuntpaal (knp) 71 rechtdoor, je gaat richting knp 73. Op viersprong

rechtdoor. Op vijsprong schuin links/rechtdoor langs bank met bordje BB-15. Later zie je een paaltje met groene pijl. Op T kruising linksaf, groene pijl. Bij knp 72 rechtdoor (verlaat de routebordjes). Je gaat het Noord Hollands duinreservaat in. Schuin links aanhouden en rechtdoor een trap op. Dan eerste weg linksaf, fietspad oversteken en rechtdoor gaan, je ziet LAW (wit/rode markering). Dan klinkerweg oversteken, de LAW gaat rechtsaf, maar wij gaan rechtdoor. Op viersprong linksaf. Op klinkerweg linksaf (rechts is ingang Huize Glory). Bij T splitsing even rechts en dan linksaf door hekje, pad door duingebied. Ter hoogte van kerk aan je linkerhand vind je weer een klaphekje. Dit doorgaan, rechtsaf fietspad, wordt een weg en je loopt Bergen aan Zee binnen. In het dorp rechtsaf de Julianalaan in. Dan eerste weg linksaf Patijnweg en naar het strand toe en rechtsaf. Je loopt nu over het strand, bij paal 30 500 kan je even het duin opgaan om te kijken wat er van de Kerf geworden is. Loop daarna tot paal 29 250 en ga het

Kerkje van Bergen aan Zee met de kop in de wind

OM TE LOPEN

De route is bij benadering 21 kilometer lang. Bergen is goed te bereiken per bus uit Alkmaar. In Bergen is in en rond het centrum alles betaald parkeren.

In het gebied van het Noord Hollands Duinreservaat is een dagkaart verplicht. Bij de beschreven route vind je geen kaartautomaat aan het begin van de route die er door heen gaat. Via myorder kan je er een mobiel kopen, daarnaast zijn er een aantal adressen in Bergen waar je een dagkaart kunt kopen, zie www.pwn.nl. Daar staan ook de locaties van de kaartautomaten vermeld.

Horeca is te vinden in Bergen en Bergen aan Zee en 's zomers ook langs het strand bij Schoor aan Zee.

Op de paaltjes van het wandelknooppuntensysteem staan bijna nergens de verwijzingen naar de volgende knooppuntpalen vermeld, wat niet echt handig is. Je bent dan toch afhankelijk van een routebeschrijving tijdens de wandeling en/of moet je geregeld de kaart/mobiel raadplegen.

De route is grotendeels onverhard. De hardheid van het zand en de windrichting bepalen voor een deel de zwaarte van de tocht.

1 = begin witte route, 2 = verlaat witte route, rood is verhard, groen is onverhard/half verhard.

Het kaartje is van OpenTopo: By map5.nl with Leaflet | CC by CA OpenTopo - OpenStreetMap

strand af (in de zomer is er een strandpaviljoen, in de winter zie je alleen een houten fundering).

Recht door de Harger Zeeweg, een klinkerweg uit. Bij strandslag 21 rechtsaf zandpad over duin in (blauwe en witte route), overstapje over (geen toegang voor honden) SBB terrein en linksaf. Steeds de paaltjes van de witte route volgen. Het pad slingert door een open duingebied. Tot je uiteindelijk bij het Vogelmeer, een grote plas komt. Linksaf langs het meer lopen.

Aan het eind van het Vogelmeer rechtsaf, langs het meer blijven lopen (je verlaat de witte route, die recht door loopt). Aan het einde van het meer, ga je linksaf (rechts staat knp 26).

Vóór een betonweg ga je een veerooster over. De betonweg oversteken en de Jachtweg in. Bij knp 27 recht door, stijgende weg in, steeds recht door (links beneden zie je een zandvlakte). Bij knp 28 rechtsaf, fietspad kruisen en recht door. Bij knp 18 recht door, knp 17 recht door, pad buigt naar links en komt bij knp 16 uit, hier recht door. Bij knp 15 rechtsaf, bij knp 11 linksaf, bij knp 12 rechtsaf, de Groeneveldslaan. Recht door waar de rode route naar rechts gaat. De Staringweg in. Links aanhouden.

Bij knp 04 rechtsaf, groene route. Bij knp 03 linksaf, Waterleidingweg. Ruiterspad en mountainbikepad kruisen en rechtsaf steil omhoog, onduidelijk pad. Moun-

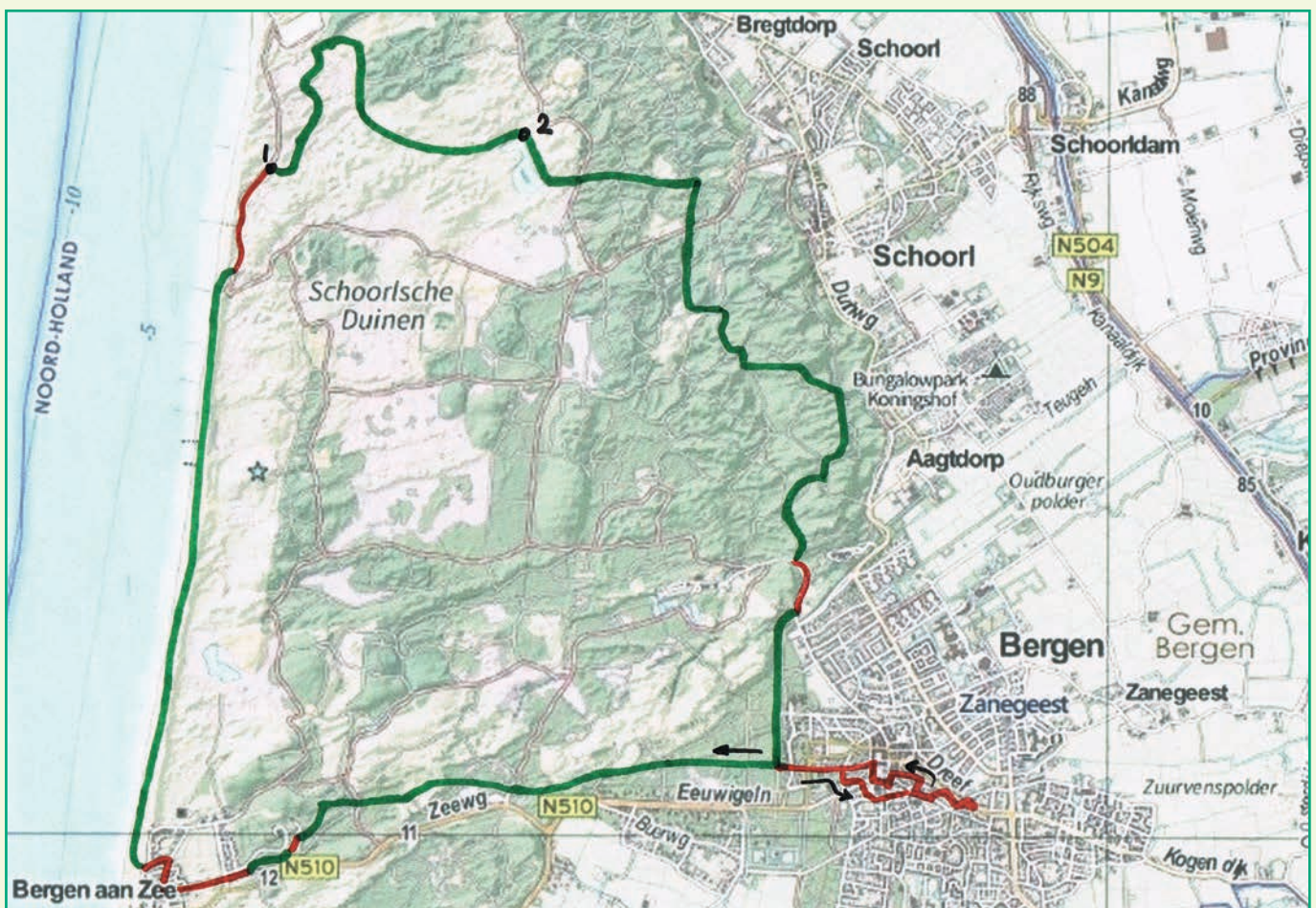
tainbikeroute kruisen, boven gekomen weer afdalen aan de andere kant en dan linksaf even de mountainbikeroute volgen. Bij paaltje 49 rechtsaf, onduidelijk pad.

Je komt al gauw bij een goed pad. Hier rechtsaf en je stijgt naar het uitzichtspunt, de Nok, 48 meter hoog.

Aan de ene kant zie je de polders, aan de andere kant zie je de zee liggen (uiteraard bij goed zicht). Doorlopen en naar beneden gaan. Op T kruising rechtsaf (o.a. rode route). Bij knp 25 linksaf, Bergenaarpaadje. Bij knp 26 linksaf, klinkerweg in. Je loopt Bergen binnen. Tegenover uitspanning Duinvermaak ga je rechtsaf over de parkeerplaats en vind je knp 82. Hier recht door de Sparrenlaan in. Tweemaal bij een viersprong recht door en bij knp 71 linksaf, Kerkelaan (je bent dan weer op de route die je heen liep) Bij Renbaanlaan rechtsaf (nb je verlaat weer de heenroute!) en meteen linksaf Merelhof. Je gaat door een poortje. Links aanhouden, je ziet een rij hofjeswoningen. De weg wordt Kerkepad en je komt op het centrale deel van Bergen met in het midden de kerk en kerkruiene.

Daar rechtsaf (Hoflaan) en dan linksaf de Dorpsstraat in.

Bij de Dorpsstraat neem je na het passeren van hotel Marijke de eerste weg links, Hoopweg. Aan het eind rechtsaf, waarna je weer bij het uitgangspunt komt.

Groot Friesland Pad geopend

Op 12 september was het dan zover. Het LAW GrootFrieslandpad werd officieel geopend in Beetsterzwaag door de gedeputeerde van de Provincie, Michiel Schrier, die daartoe het laatste wegwijzer bordje schroefde op een wandelknooppunt paal. De opkomst was rond de 80 personen.

De openingshandeling werd voorafgegaan door een woord van Joep Naber, de directeur van Wandelnet, die dat enthousiast en met enige (gepaste) flair deed. TeVoet werd genoemd als één van de bijdragende organisaties. Joep besteedde ook aandacht aan de Wandelmonitor 2016 en haalde daar een paar leuke zaken uit naar voren voor de provincie Friesland. B.v. dat 26% van de wandelaars in Friesland niet woonachtig zijn in Friesland. Hij zei daarmee dat Friesland niet alleen gewaardeerd wordt om zijn water recreatie maar ook om de wandelmogelijkheden.

Hoe is het ontstaan

Over het ontstaan van het Groot Friesland Pad zei Joep vrijwel niets. Hij noemde de initiatiefnemer Martien Veth van - toen nog - West Friesland Dwars en gaf een geschenk aan diens weduwe, Tiny Oosterman. Vanaf 2011 is een groepje TeVoeters een paar maal per jaar bijeengekomen, meestal in Leeuwarden, om de route van Martien uit te breiden tot Oost-Groningen (van Enkhuizen naar Stavoren over het IJsselmeer). Dat groepje bestond uit Fred Triep, Paul Wesselius, Ab Wijnberg, Ben Rutten en Martien Veth. De eerste routes zijn ontworpen door Ben Rutten voor Friesland, Paul Wesselius voor Noord-Drenthe en Ab Wijnberg voor Groningen. Martien Veth is al enkele jaren geleden overleden en Ab Wijnberg in zomer 2016 (zie in memoriam hier naast).

Discussie over Friesland op de wandelkaart

Na de opening was er een discussie met vier panelleden o.l.v. Jaap Jepma. Wat daarin steeds terug kwam is dat het noodzakelijk is dat de verschillende belanghebbenden en organisaties samenwerken om Friesland als wandelprovincie op de kaart te zetten en de wandelaar vooral ook arrangementen te bieden. Gemarkeerde paden met een boekje is een groot goed, maar de wandelaar verleiden vraagt meer. Het was een inhoudelijk goede discussie die hout sneed. Lutz Jacobi, kamerlid PvdA,

De werkgroep bijeen, foto Fred Triep

bleek een enthousiast wandelaar te zijn. Het toegankelijk maken van schouwpaden kwam ook ter sprake. Een nieuwe regeling van de EU (mij onbekend) zou er toe kunnen leiden dat stukken grond naast sloten geen eigendom meer zouden zijn van boeren (of als natuurgebied beheerd zouden moeten worden?). Geart Kooistra, melkveehouder en bestuurder LTO-Noord, noemde dat daarmee bezig was. Lutz merkte op dat deze toegang tot schouwpaden alleen in gebieden zou moeten gebeuren waar dat relevant was voor wandelroutes.

Michiel Schrier merkte op dat de provincie Friesland 1 miljoen Euro beschikbaar had om witte plekken in het wandelnetwerk Friesland in te vullen. Joep Naber wilde proberen om grote zorgverzekeraars bij het (gezonde) wandelen te betrekken.

Carmen Kentie van WandelReijk in het panel vertelde van een initiatief van B&B eigenaren in de kop van Overijssel om arrangementen aan wandelaars aan te bieden. Uit de zaal nam iemand het woord, die volgende week (na de opening) met een honderdtal ondernemers bijeenkwam, allen langs het Groot Friesland bezig, om over samenwerking te praten. Er zijn dus al voorbeelden van initiatieven van ondernemers om wandelaars te faciliteren.

Linda Eekma van de provincie Groningen was ook aanwezig. Zij was wat

verbaasd dat er de laatste jaren geen verzoek was geweest vanuit LAW14 over subsidie door de provincie Groningen.

Na afloop van de opening was er een drankje en hapje. Wandelnet bood iedere deelnemer de Wandelmonitor aan én de LAW wandelgids Groot-Frieslandpad (winkelwaarde 16,75). Dat was dus een zeer royaal gebaar. Ze hadden maar liefst 100 boekjes bij zich. Het was een boeiende en gezellig middag.

De openingshandeling, foto Fred Triep

In memoriam Ab Wijnberg

Ab is op 8 augustus 2016 overleden, 85 jaar oud geworden, en gecremeerd op 12 augustus in Appingedam. Hij was al enige tijd ongeneeslijk ziek, maar voelde zich in de eerste maanden van 2016 toch nog goed. Daarna werd het helaas steeds slechter. Hij is al sinds onheuglijke tijden lid van TeVoet. Ik leerde hem kennen op 16 maart 2000. Toen kwamen Eeffien Huizing en Hans Piek naar Groningen om een wandelplatform Groningen op te richten. Na een tweede bijeenkomst in sept 2000 schreef Ab een brief – als beoogd voorzitter – aan Wandelplatform LAW (nu Wandelnet) over deze plannen. Daarna werd het heel stil.

Een paar jaar later verkenden we samen wandelpaden in Middag-Humsterland (ten noordwesten van de stad Groningen) en maakten een wandelpadenplan in dit gebied voor de provincie Groningen. Echter, ons idee om langs de dijken van het Reitdiep te gaan lopen werd afgeschoten: te veel gedonder met de boeren.

Toen vanaf 2010 twee projecten ontstonden was Ab betrokken:

project Wandelen Groningen van Landschapsbeheer Groningen, Verkenningen uitvoeren voor Noord Nederland Dwars (nu Groot Friesland Pad), op initiatief van Martien Veth en Fred Triep.

Wandelen in Groningen

Ab en ik legden de grondslag voor Wandelen Groningen. Ik maakte een overzicht van alle wandelingen, die beschreven zijn in boekjes, kranten artikels, etc, in de pro-

vincie Groningen en Ab tekende al deze wandelingen in op topografische kaarten. Lezen van en tekenen op topografische kaarten kon Ab als geen ander. Later waren we z.g. regio coördinatoren om de wandelingen in 5 regio's na te (laten) lopen door vrijwilligers. Ab had regio Westerwolde (het zuidoostelijkste deel van Groningen) waar talloze wandelroutes bestonden. Hij bracht uiteindelijk orde in de enorme chaos aan routes, die elkaar steeds overlaptten, aan.

Groot Friesland pad

Zijn fenomenale kennis van eigenlijk alle drie de Noordelijke provincies en de Duitse gebieden vlak over de grens hielp enorm bij het opzetten van de route voor het Groot Friesland Pad vanaf de grens Friesland/Drenthe tot de Ems in Duitsland. Ik herinner me verhitte debatten met Ben Rutten als Ab – uit zijn hoofd – betere alternatieven aandroeg voor de door Ben bedachte routes door Friesland.

En ook het tempo was verbluffend. Binnen enkele weken had hij een gedetailleerde beschrijving gereed voor Groningen en het grensgebied en had de paar knelpunten waarvan hij niet zeker was verkend. Na topografische kaarten van Duitsland, net over de grens bij Bellingwolde, gekocht te hebben gaf ik die aan Ab te leen. Snel – ook gesteund door zijn kennis van het gebied als padcoördinator voor het Noaber Pad – zette hij diverse fraaie routes uit, die we samen verkenden. Het was een genoegen om met hem samen te werken: hij gaf nooit op tot de fraaiste route gevonden was.

Midden 2015 treinden we gezamenlijk naar Amersfoort om Harold Zijdeveld van Wandelnet informatie te geven over de route in Drenthe, Groningen en Duitsland. Al snel ging ik iets anders doen omdat Ab heggetje voor steggetje aan Harold liet zien waar het Pad zou moeten lopen. Toen – later – er toch een verkeerde route werd toegestuurd door Harold was Ab zeer ontstemd.

Ab was een buitengewoon plezierig persoon om mee samen te werken: deskundig, snel, vol humor. Ik ben een aantal keren bij hem thuis geweest en heb daar ook zijn vrouw, Mada, leren kennen. In tegenstelling tot Ab, die nogal secundair reageerde, had zij het hart voor op de tong en het was altijd heel gezellig met ze.

© KADASTER GEO

Workum - Nijhuizum

→ 21 Bij Y-0397/I en kp63 rechtdoor. (Merk wordt bij kp64 Noord. Het Nederlands Kustpad verlaat bij hier de route en gaat linksaf een steegje in.) U loopt langs het Jopie Huismanmuseum (nr 6). Na huisnr 198 rechtsaf. Dwarsnoord. Voor het water linksaf (Trekwei). Op een viersprong bij Y-18391/I en kp61 rechtsaf, een tegelpad volgen met de vaart aan uw rechterhand. Na boerderij met huisnr 11 linksaf de verkeersweg N359 oversteeken en via het fietspad uw weg naar rechts vervolgen. Door een tunnel en aan het einde van het fietspad linksaf. Bij Y-8106/I rechtsaf richting Oudega. U steekt de brug en het spoor over. Bij P-63921/001 linksaf. Bij P-63921/002 recht door het asfaltweggetje (Nummer) volgen tot P-63922/001 22.

→ 22 Bij P-63922/001 linksaf. Het asfaltweggetje (Nummer) volgen tot P-63921/002. Hier rechtdoor en bij P-63921/001 rechtsaf. U steekt eerst het spoor en dan de brug over. Bij Y-8106/I linksaf. Eerste pad rechtsaf, fietspad. Door een tunnel en aan het eind van het fietspad de N359 oversteeken. Ga op het tegelpad langs de vaart rechtsaf. Bij Y-18391/I en kp61 linksaf een klinkerweg (Trekwei) volgen met het water aan de linkerhand. Eerste weg rechtsaf (Dwarsnoord). Einde weg linksaf (Noord). Na het Jopie Huismanmuseum (nr 6) gaat Noord over in Merk (kp64). (Hier komt het Nederlands Kustpad van rechts op de route; beide LAW's lopen samen tot de dijk bij Molkwerij.) Na het Jopie Huismanmuseum bent u bij Y-0397/I en kp63 21. Links is de Waag, de VVV en de St Gertrudiskerk. (Naar station Workum: hier linksaf en 1,2 km rechtdoor lopen.)

Jopie Huisman

Het Jopie Huisman Museum is met jaarlijks 50.000 bezoekers het best bezochte museum van Workum. Huisman's schildertijen beelden alledaagse zaken uit, zoals afgetropte schoenen, een weggegooide pop of een melkbus. Het museum verzamelt en exposeert tekeningen, schilderijen en bezittingen van de kunstschilder, die overigens ook oud ijzer- en lompkoopman was. (www.jopiehuismanmuseum.nl)

Workum

Al in de 14de eeuw was Workum een bekende handelsstad. Tot de bezienwaardigheden horen de hals- en trapgewels aan het Noord, de Merk en het Sid. Tegenvoer de Waag www.warkumerskip.nl is Restaurant 't Pottebakkershuus' met een expositie van Workumer aardewerk. (www.iipottebakkershuus.nl) In de werkplaats erachter laat Koch Pottery zien hoe aardewerk gemaakt wordt. Bij de Oude Zeesuis ligt scheepstimmerwerf 'De Hoop', die al sinds de 17de eeuw in bedrijf is. Nu ligt het accent op het restaureren van oude, typisch Friese 'boatsjes' als botters, pluien, Stavere jollen en Weiriger aken.

© KADASTER GEO

Nijhuizum, P-63922/001 - Blauwhuis, Y-191/1

➔ Bij P-63922/001 rechtsaf, Brekkenpaad. Dit fietspad circa 4 km volgen langs De Brekken en door een natuurgebied (met veel water- en weidewegels). Bij Y-70153/1 kp32 **(22)** * linksaf via trapjes onder het spoor door. Aan de andere kant van het spoor gaat u linksaf. Volg het betonpad door de weilanden. Aan het einde van het pad linksaf richting fietskpr14. Einde pad (De Ryp) rechtsaf richting fietskpr14. In het dorpje Greonterp de brug over en bij Y-18369/1 en kp80 rechtsaf richting Blauwhuis. Op drietsprong bij huisnr 2 rechtsaf richting kerktoren van Blauwhuis. Volg de weg (eerst Blauhusterleane, later Van der Looswei) circa 800 m tot aan het eind bij kpr1 (links staat Y-191/1) **(23)**.

* Dit deel van de route loopt door een ganzengedoogebied dat niet toegankelijk is tussen 1 september en 1 april. Voor alternatief zie kaart 22A; dit traject staat Blauwhuis (23) over.

➔ **(23)** * U gaat op de drietsprong (bij Y-191/1 en kpr1) linksaf. Van der Looswei. Zijwegen negeren en het dorp verlaten (Van der Looswei wordt Blauhusterleane). Op drietsprong bij huisnr 2 linksaf. Bij Y-18369/1 linksaf richting Workum. Na de brug loopt u het dorpje Greonterp in en komt uit op een betonpad, De Ryp. Na circa 1 km linksaf richting fietskpr5. Ga rechtsaf richting fietskpr5. Volg het betonpad door de weilanden. Het pad komt bij het spoor en buigt naar links; via trapjes gaat u onder het spoor door. Na het spoor: bij Y-70153/1 en kpr32 rechtsaf richting Workum. Dit fietspad (Brekkenpaad) circa 4 km volgen langs De Brekken en door een natuurgebied (met veel water- en weidewegels). U komt uit bij P-63922/001 **(22)**.

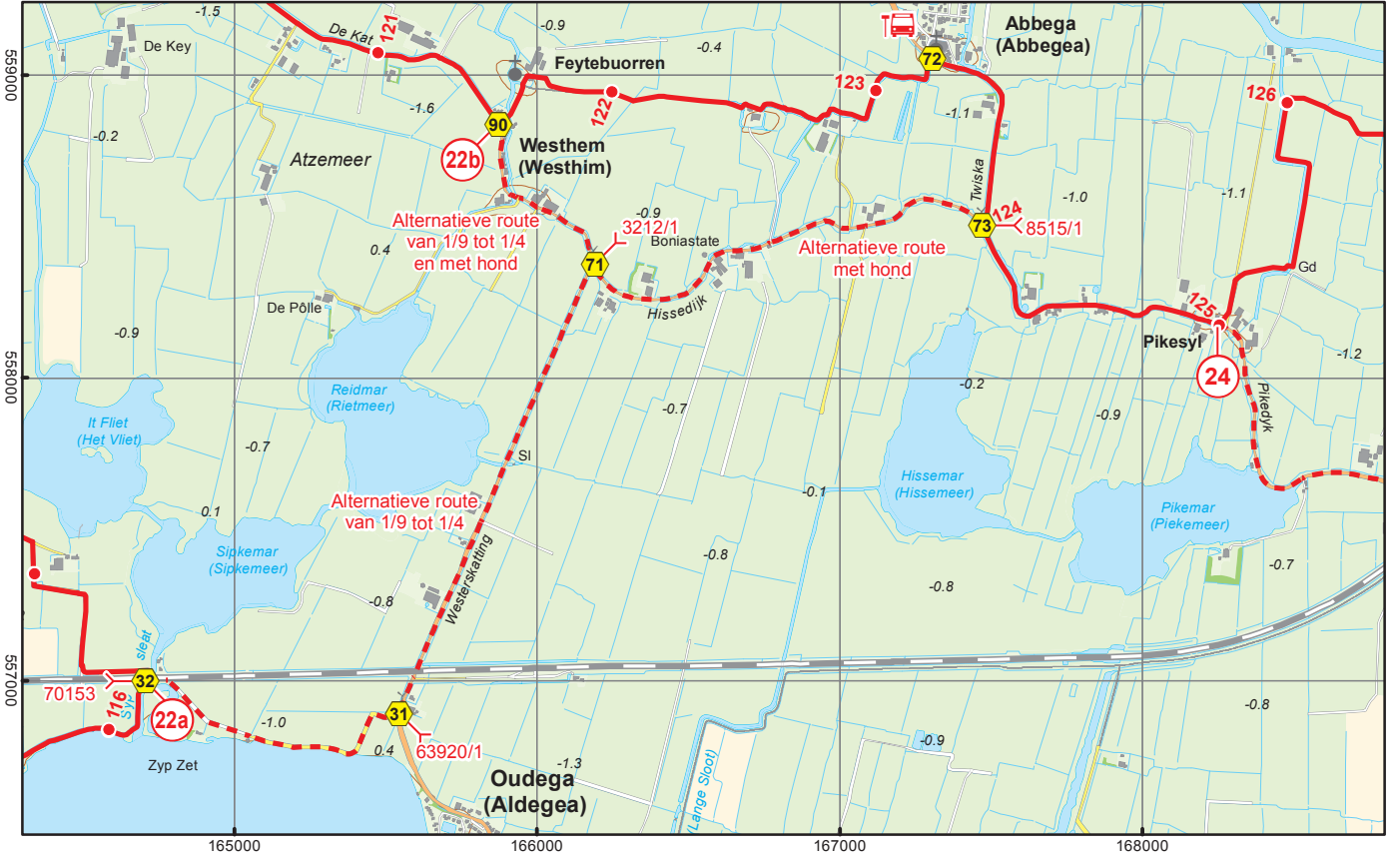

Brekken

Brekken betekent zoveel als 'door het water gebroken land'. Dit

geografisch begrip komt veel voor in het Friese laagveengebied, het zogenaamde 'Lage Midden'. Bijvoorbeeld de Grote Brekken bij Lemmer en de Vakke Brekken bij Workum. Deze Brekken zijn vaak door erosie, verspoeling of verveining ontstaan. Het verkavelingspatroon aan beide zijden van het water is meestal identiek, wat er ook op duidt dat het water ooit land was.

© KADASTER GEO

Alternatieve route van 1 sept. tot 1 april

➔ Bij Y-70153/1 en kp32 rechtsaf over een houten brug richting Oudega. Bij de molen Doris Mooltsje gaat het fietspad over in een weg. Bij Y-63920/1 en kp31 linksaf richting IJlst. Steek het spoor over en volg de asfaltweg (Westerskatting) door het open land. Ga bij Y-3212/1 en kp71 * linksaf richting Blauwhuis, De Kat. U loopt het dorp Westhem in en gaat na huisnr 17 en kp90 rechtsaf, Feytebuorren (op dit deel van de route tot het dorp Abbega zijn honden niet toegestaan). Hier bent u terug op de hoofdroute, zie verder kaart 23, 4e regel van boven, vanaf "U steekt de brug over..."

* Alternatief met hond: bij Y-3212/1 en kp71 rechtsaf. Volg de kronkelende weg, Hissedijk tot Y-8515/1. Zie verder kaart 23.

➔ Steek de brug over en ga aan het einde van de weg linksaf. U loopt het dorp uit en gaat bij Y-3212/1 en kp71 rechtsaf richting Oudega (Westerskatting). Steek de spoorlijn over en ga bij Y-63920/1 en kp31 rechtsaf, dooelopende weg (Brek-kempaad). Bij de molen Doris Mooltsje gaat de weg over in een fietspad. Voor het spoor links aanhouden, een houten brug over. Bij Y-70153/1 en kp32 linksaf richting Workum. U bent nu weer op de hoofdroute, zie kaart 22, 4e regel van onderen, vanaf "Dit fietspad..."

Westhem

De kerk van Westhem, de Bartholomeüskerk die feitelijk staat in de buurtschap Feytebuorren (dat onder

Westhem valt), is gewijd aan de heilige Bartholomeus. De uit kloostermoppen opgebouwde toren van deze kerk stamt uit de veertiende eeuw en vormt het oudste gedeelte van het gebouw. In de klokkenstoel van de toren hangen twee klokken. De oudste dateert uit 1353. Het randschrift van deze klok luidt: Bartholomeus di(b)aphus St. rex et immaculata mater Jesu. Ave Maria.

(Bartholomeus, de met purper beklede, de heilige koning en de onbevleete moeder van Jezus. Wees gegroet Maria.) Tevens vermeldt de klok de naam van pastoor Luidulfus. De jongste klok dateert uit 1639. De huidige eenvoudige zaalkerk is gebouwd in 1708 ter vervanging van de middeleeuwse kerk.

© KADASTER GEO

Blauwhuis, Y-191/1 - Pikesyl, bushalte

Een deel van deze route loopt door een ganzengeleeddoergebied dat niet toegankelijk is tussen 1 september en 1 april. In deze periode volgt u kaart 22A; dit traject slaat Blauwhuis over.

➔ 23 Aan einde weg (links staat Y-191/1) bij kp91 rechtsaf richting kp90. Over de oude zeedijk (De Kat) het dorp uitlopen en de St. Vituskerk passeren. Na 1,5 km bij kp90 linksaf 29, Feytebuorren * (op dit deel van de route tot het dorp Abbega zijn honden niet toegestaan). Steek de brug over en ga voor de bebouwing rechtsaf, een smal kerkepad op. Volg dit betonpad met bruggetjes en klaphekjes. Na 1,6 km komt u uit op een weg met kerk in het dorp Abbega bij kp72. Hier rechtsaf en aan het einde van de weg (Twiska) bij Y-8515/1 en kp73 24.

* Alternatief voor wandelaars met hond: bij kp90 rechtdoor tot kp73. Vanaf hier de hoofdroute weer volgen.

➔ 24 Na de bushalte loopt u buurtschap Pikesyl uit. Bij Y-8515/1 en kp73 * rechtsaf richting Abbega, Twiska. U loopt het dorp Abbega in. Bij de kerk (kp72) linksaf door een klaphekje, een smal kerkepad op (op dit deel van de route tot het dorp Westhem zijn honden niet toegestaan). Volg het betonpad (Tyerkepad) met bruggetjes en klaphekjes. Na 1,6 km komt u uit bij de kerk van Westhem. Hier linksaf, klinikerweg. Steek de brug over en ga aan het einde van de weg bij kp90 rechtsaf 24. Via de oude zeedijk (De Kat) bereikt u na 1,5 km het dorp Blauwhuis met de St. Vituskerk. Op de driesprong met kp91 (rechts voor u Y-191/1) 23 gaat u linksaf.

* Alternatief voor wandelaars met hond: bij Y-8515/1 rechtdoor, Hissedijk. Tussen 1 september en 1 april op driesprong bij Y-3212/1 en kp71 linksaf richting Oudega; zie verder bij kaart 22A. Tussen 1 april en 1 september op driesprong bij kp71 rechtdoor naar kp90. Vanaf hier zit u weer op de hoofdroute.

** Vanaf hier loopt de route door een ganzengeleeddoergebied dat tussen 1 september en 1 april niet toegankelijk is. In deze periode volgt u de route vanaf kaart 22A.

Blauwhuis

De plaats dankt zijn ontstaan aan de drooglegging van het Sensmeer in 1632. De bewoners van de nieuwe polder kwamen samen in een gebouw met blauwe dakpannen, 't Blauhús.

Dit huis was eigendom van een katholieke dame uit Haarlem die het ter beschikking stelde aan de plaatselijke katholieken. Rond deze schuilkerk ontwikkelde Blauwhuis zich tot een katholieke enclave. De schuilkerk werd in 1785 vervangen door een echte kerk, die op zijn beurt in 1871 plaats maakte voor de huidige Sint-Vituskerk.

Pas sinds 1949 is Blauwhuis officieel een dorp. Tot 2011 lag Blauwhuis in de voormalige gemeente Wymbritseradeel.

© KADASTER GEO

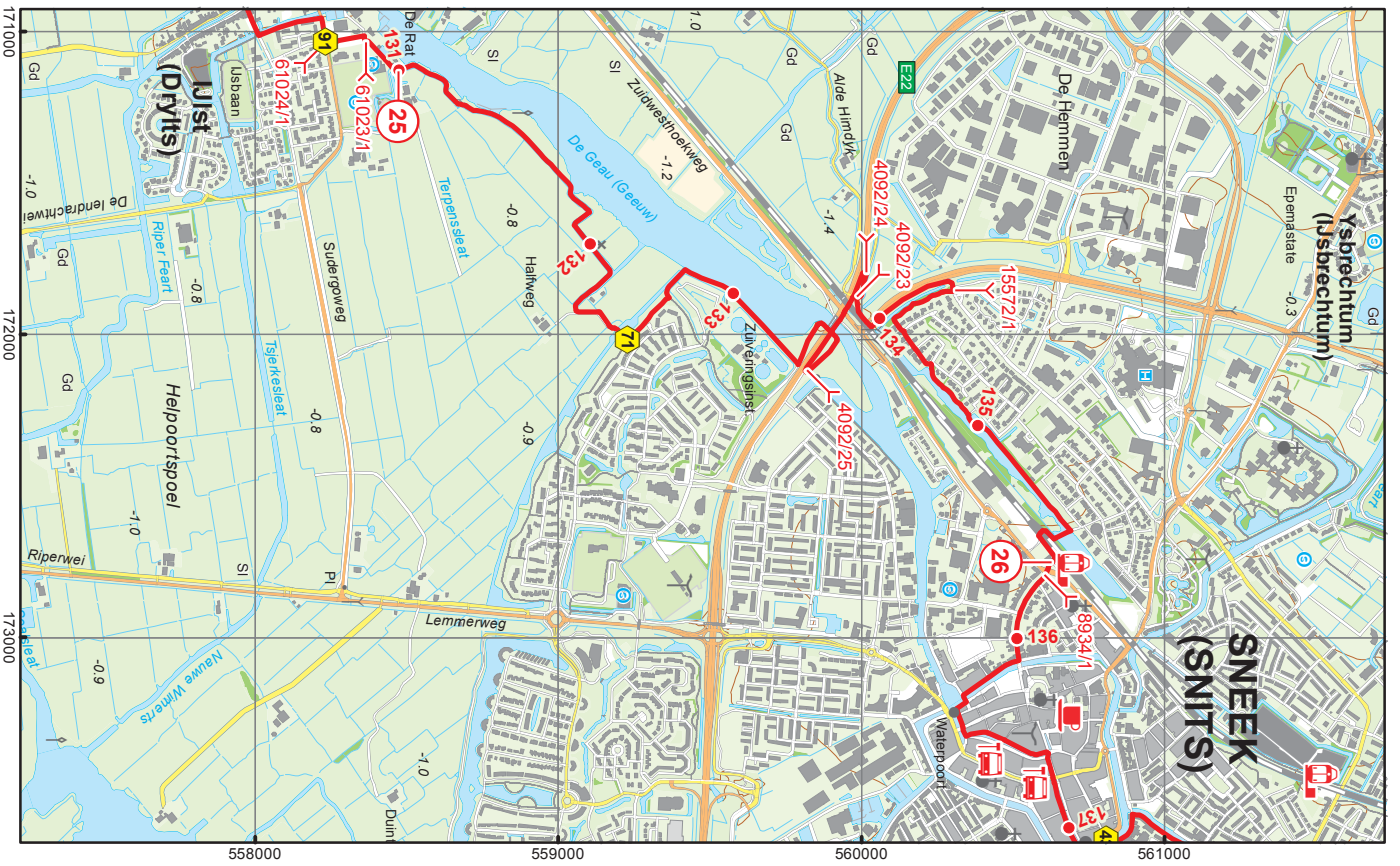
Pikesyl, bushalte - IJst, houtzaagmolen de Rat

➔ **24** (Op dit deel van de route tussen Pikesyl en Oosthem zijn honden niet toegestaan.) * Na bushalte linksaf langs bord 'Swalkerspied Eashim-Pikesyl' over betonpad langs boerderij. Eerste sloot rechtsaf via overstapje, tussen afastering en sloot route vervolgen (de route door de weilanden wordt ook gemarkeerd door palen met rode koppen). Aan einde graspadde via overstapje recht door en vervolgens brug over. Na brug direct linksaf, graskade op. Kade met bochten volgen langs een vaart. Via overstapjes passert u een aantal hekken. Na het derde hek, circa 100 m vóór een schuur, rechtsaf. Steeds de slingerende sloot rechts houden, recht voor u de kerk van Oosthem. Betonnen vlonder volgen en op driesprong van sloten links aanhouden. Voor volgende sloot linksaf en na 35 m rechtsaf over houten vlonder. Twee keer sloot oversteken via houten vlonder. Direct daarna rechtsaf, sloot met ruime bocht naar links volgen. Rechtsaf over houten vlonder en dan rechts aanhouden. De sloot nog steeds rechts. Bocht naar links en recht op bebouwing aflopen. Door klaphek en rechtsaf (Hemepaad). Linksaf houten brug over en recht door tussen woningen door. Bij kerk (kp88) rechtsaf, klinkeweg (Nessenwei) door dorp Oosthem. Na huisnr 32 rechtsaf, tegelpad. Einde links-af, klinkeweg. Voor water (in bocht naar rechts) linksaf, voetpad om havenfje. Tegelpad, later schelpepad, volgen tot einde. Hier linksaf. Op viersprong bij kp85 rechtsaf, spoor over en aan einde bij Y-7628/1 rechtsaf, fietspad. U loopt Nijesyl in. Einde fietspad linksaf, tegelpad volgen. Na huisnr 50 bij kp84 linksaf, Yostinslaan. Tweede weg rechtsaf, Sliko Sjaerdemaalaan. Weg met flauwe bocht naar links en rechts volgen en jachthaven passeren. Na huisnr 10 rechtsaf, W.M. Oppedijkstraat. Voor water linksaf (Zewenpelsen). Aan einde rechtsaf brug over. Na 100 m rechtsaf en direct linksaf, Egegracht. Na huisnr 46 linksaf brug over en recht door, Sudergoweg (links het voormalige stadhuis van IJst). Steek brug over en ga linksaf via trap naar tegelpad langs water. Vóór brug trap op en rechtsaf. Op viersprong bij Y-61024/1 en kp91 linksaf. Bij Y-61023/1 rechtsaf richting Sneek. U komt bij houtzaagmolen de Rat **25**.

* *Hondenbezitters lopen in Pikesyl rechtdoor over de weg naar Nijezijl en pakken bij kp84 de route weer op.*

➔ **26** Bij molen de Rat rechtdoor via klinkeweg. Bij Y-61023/1 linksaf. Op viersprong bij Y-61024/1 en kp91 rechtsaf. Vóór brug linksaf via trap naar tegelpad langs water. Einde pad trap op en rechtsaf brug over (langs voormalige stadhuis van IJst). Kruising oversteken en voor kerk rechtsaf, Egegracht. Bij huisnr 21 rechtsaf en direct linksaf langs water. Ga brug over en direct linksaf, Zewenpelsen. Na huisnr 22 rechtsaf, W.M. Oppedijkstraat. Op viersprong linksaf (Jurjen Hoo-manstraat). Volg de weg met flauwe bocht naar links en rechts. Einde weg linksaf (Ylostinslaan). * Einde weg bij kp84 rechtsaf, tegelpad volgen. Einde tegelpad rechtsaf, fietspad. Bij Y-7628/1 linksaf richting Oosthem. Spoor over en op viersprong bij kp85 linksaf, dooelopende weg. Rechtsaf, schelpepad volgen, later tegelpad. Einde pad rechtsaf, klinkeweg. Na huisnr 19 rechtsaf tegelpad volgen. Eind linksaf. De brug over en voor kerk bij kp88 en bord 'Swalkerswaard Eastern-Pikesyl' linksaf, Hemepaad. Tussen woningen door, brug over en rechtsaf. Bij klaphek linksaf weilanden in, slingerende sloot steeds links. (De route door de weilanden wordt ook gemarkeerd met palen met rode koppen.) Ga linksaf over houten vlonder en volg sloot met ruime bocht naar rechts. Ga linksaf over houten vlonder. Steek twee keer sloot over via houten vlonder. Direct daarna linksaf en na 35 m rechtsaf, de sloot nog steeds links. Rechtdoor over betonnen vlonder en bij graskade langs een vaart linksaf. Kade met bocht naar links en rechts volgen en met een aantal overstapjes hekken passeren. Bij brug rechtsaf. Rechtdoor naar overstapje. Smaal graspad volgen tussen afastering en sloot. Aan einde linksaf, betonpad. Einde betonpad rechtsaf naar bushalte in Pikesyl **24**.

* *Hondenbezitters gaan bij kp84 linksaf en lopen naar Pikesyl en pakken daar de route weer op.*

© KADASTER GEO

IJst houtzaagmolen de Rat - Sneek station

- **25** Na houtzaagmolen de Rat en witte brug komt u op een schelpenpad. Dit pad circa 1,3 km volgen en een spinnenkop-molen passeren. U komt uit op een klinkerweg. Op viersprong van paden bij kp71 linksaf, een voetpad achter woningen langs. Op viersprong linksaf en aan het einde van het pad linksaf, tegelpad volgen over aquaduct De Geeuw. Bij Y-4092/25 rechtsaf, via fietspad door aquaduct. Daarna aan het eind van het fietspad, bij Y-4092/24 rechtsaf, asfaltweggetje. Eerste fietspad bij Y-4092/23 en kp42 linksaf. Weg oversteken en linksaf fietspad volgen. Na bord Sneek/Snits en vóór Y-15572/1 rechtsaf, circa 20 m graspad volgen; dan rechtsaf, asfaltpad. Aan het eind rechtdoor straat volgen, Zwanenlaan. Na huisnr 19 rechtsaf, schelpenvoetpad. Zijpaden negeren, het pad steeds rechts aanhouden. Einde pad rechtsaf brug over. Na spoorwegovergang direct linksaf en parallel aan peron tot aan het stationsgebouw lopen. Nu rechtsaf en direct links. Aan de voorzijde van het voormalige stationsgebouw eindigt dit traject **26**.

- ← **26** Loop langs voormalig stationsgebouw richting het westen. Bij einde gebouwt rechtsaf en direct weer links. Parallel aan het peron lopen tot spoorwegovergang. De spoorwegovergang oversteken. Fietspad volgen en brug over. Direct na de brug linksaf schelpenvoetpad volgen langs sloot. Pad steeds links aanhouden, zijpaden negeren. Einde pad linksaf straat volgen (Zwanenlaan). Einde straat rechtdoor, asfaltvoetpad. Dit volgen tot bijna einde. Vlak voordat asfaltpad overgaat in tegelpad linksaf, circa 20 m graspad volgen. Bij Y-15572/1 linksaf, fietspad volgen. Vlak voor spoorwegovergang rechtsaf de weg oversteken en daarna rechtdoor, fietspad. Einde fietspad, bij Y-4092/23 en kp42 rechtsaf, asfaltweg. Eerste fietspad, bij Y-4092/24 linksaf. Na aquaduct, bij Y-4092/25 linksaf, fietspad. Het tegelpad volgen over aquaduct De Geeuw. Vlak voor bord 'Ring N7, Sneek-Oost' rechtsaf, schelpenpad. Het pad met bocht naar links volgen en op viersprong rechtsaf, een voetpad achter woningen langs. Op kruising met klinkerweg bij kp71 rechtsaf. U komt op een fietspad. Dit pad circa 1,3 km volgen en een spinnenkopmolen passeren. Via een witte brug bereikt u houtzaagmolen de Rat **25**.

Houtzaagmolen de Rat

Oorspronkelijk stond de houtzaagmolen in de Zaanstreek, waar "De Rat" voor 1683 als balkenzager werd gebouwd.

Begin negentiende eeuw, verkeerde Nederland in een toestand van algehele malaise.

Door een gebrek aan aanvoer van stammen uit het buitenland stonden de vele zaagmolens in De Zaan stil. Over de Rat wordt zelfs geschreven dat hij in desolatie toestand verkeerde. Het was rond 1829, dat de burgermeester van IJst, dhr. Ringnalda besloot om de molen aan te kopen en te verplaatsen naar IJst. Dit was uit eigen belang omdat hij houthandelaar was en wel mogelijkheden voor de molen zag.

De molen werd als bouw pakket uit elkaar gehaald en weer opgebouwd in IJst. Rond 1850 wordt de molen overgenomen door fa. Oppedijk, die in IJst ook al de oude molen bezat. Ruim honderd jaar zaagde de molen nog op windkracht, voordat ook "De Rat" werd ontknald door de nieuwe technische revolutie. Kap en wielen werden verwijderd en een electromotor zongde vanaf toen voor de aandrijving! In 1950 dreigde de sloophamer de molen definitief te veilen. Gelukkig ontfermde de gemeente IJst zich over de molen.

Het is niet altijd mogelijk om wandelingen in het blad tijdig aan te kondigen. Kijk geregeld op onze website voor aankondigingen van wandelingen: www.tevoet.nl

We zetten hier o.a. wandelingen van het wandelcafé Leiden en wandelcafé Arnhem op.

Zaterdag 14 januari 2017 **Nieuwjaarswandeling in Zoeterwoude**

Op zaterdag 14 januari 2017 organiseert Te Voet Zuid-Holland de traditionele nieuwjaarswandeling. Het is een wandeling van 18,5 km met begin- en eindpunt in Zoeterwoude. Bijna de helft gaat over boerenlandpaden.

We verzamelen bij Toeristisch Overstap-punt Zoeterwoude, in het restaurant La Place (bus 400 vanaf Zoetermeer of Leiden Centraal, halte A4 P+R of met auto A4 afslag Zoeterwoude Dorp). Vertrek 10.45 uur. Ongeveer halverwege is een pauze met horeca.

Honden zijn niet toegestaan! Informatie bij Kees Rotteveel, tel. (071) 512 19 87.

Zaterdag 11 en zondag 12 februari 2017

Fiets- en wandelbeurs Jaarbeurs Utrecht

Diverse data

In het voorjaar 2017 op pad in Groot-Friesland

Het Groot-Frieslandpad is mede tot stand gekomen door de grote inzet van enkele TeVoet leden. Het is een bijzonder pad met een grote diversiteit van landschap en een rijke historie. Een pad

dat je gewoon gelopen moet hebben! In voorjaar 2017 kunt u met de pad coördinator van het Noord Hollandse deel, Fred Triep, het pad verkennen en alles te weten komen over de ontwikkeling en historie van het pad. We lopen het Noord-Hollandse deel in 5 dagen en wel het weekend van 25-26 maart en van Goede vrijdag t/m Paaszondag (14-16 april). Vertrek is Bergen aan Zee, eindpunt Enkhuizen.

GROOT-FRIESLANDPAD
WANDELEN VAN WEST- NAAR OSTFRIESLAND

Wandelnet LANGE-AFSTAND-WANDELPAD 14-2
SNEEK-LEER 225 KM

Heeft u belangstelling laat dat dan per mail weten aan Fred Triep voor 1 februari. Ook als u die dagen niet kunt, maar wel graag het pad wilt verkennen. We kunnen dan kijken of er nog wat geschoven kan worden met de data.

Fred Triep, fred@fredriep.nl

Wandelingen met gids vanaf Eetcafé Les Deux Ponts, Slimdijk 2 in Oudendijk NH

Wandelingen rond de 7 km, start in het algemeen om 14.00 uur met uitzondering van de avondwandeling.

TIP: trek stevige wandelschoenen aan!!!

Voor meer informatie, bel naar Les Deux Ponts 0229-541275 of surf naar www.lesdeuxponts.nl

Oudendijk NH bereikbaar: EBS lijn 314 halte N247 Oudendijk en CONNEXION lijn 128 halte Avenhorn Het Hoog.

**De redactie wenst alle lezers
een mooi wandeljaar 2017 toe!**

